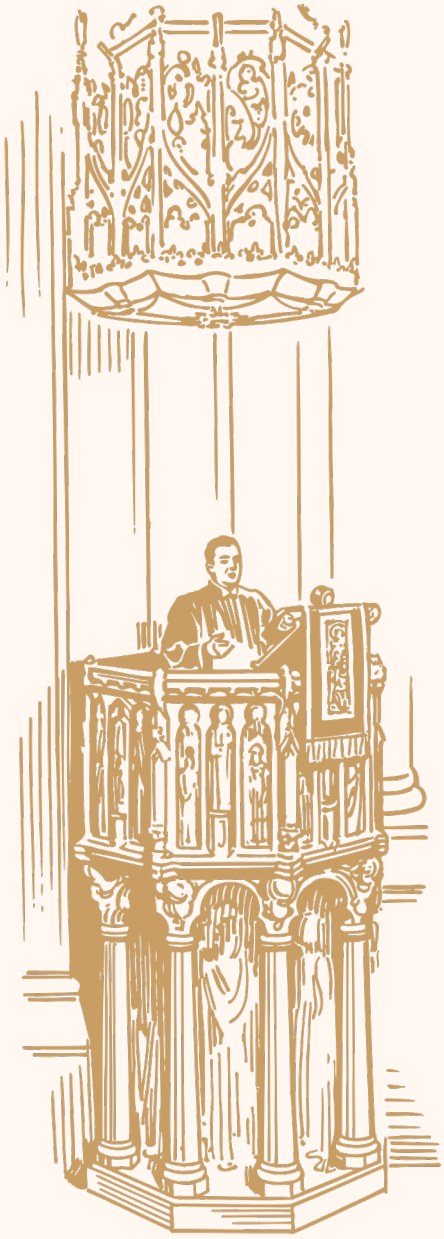
Ks. Leszek Szewczyk

Wielcy mówcy diecezji katowickiej (1925 – 1975)

1925
2025
ARCHIDIECEZJA KATOWICKA

UNIWERSYTET ŚLĄSKI
WYDAWNICTWO

Wielcy mówcy diecezji katowickiej (1925–1975)

1925
2025
ARCHIDIECEZJA
KATOWICKA

Ks. Leszek Szewczyk

Wielcy mówcy diecezji katowickiej (1925–1975)

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego • Katowice 2025

RECENZJE
Ks. Hubert Łysy
Ks. Jerzy Sikora

Spis treści

Table of contents 7
Inhaltsverzeichnis 9
Wykaz skrótów 11
Wprowadzenie 13

I. Przepowiadanie słowa Bożego w diecezji katowickiej (1925–1975)

1.1. Diecezja katowicka jako miejsce przepowiadania słowa Bożego 27
1.2. Duchowieństwo diecezji katowickiej 30
1.3. Inspiracje homiletyczne 34
1.4. Formacja głosicieli słowa Bożego 43
1.4.1. Formacja seminaryjna 44
1.4.2. Formacja homiletyczna prezbiterów 47
1.5. Praktyka kaznodziejska 49

II. Mówcy

2.1. Okres międzywojenny 55
Ks. Józef Londzin (1863–1929) 55
Ks. Jan Kapica (1866–1930) 67
Bp Arkadiusz Lisiecki (1880–1930) 79
Bp Teofil Bromboszcz (1886–1937) 99
2.2. Czas drugiej wojny światowej 110
Ks. Ludwik Wrzoł (1881–1940) 110
Ks. Rudolf Tomanek (1879–1941) 123
Ks. Emil Szramek (1887–1942) 141
Ks. Józef Czempiel (1883–1942) 158
Ks. Jan Macha (1914–1942) 168
2.3. Okres powojenny (1945–1975) 181
Bp August Hlond (1881–1948) 181
Ks. Michał Lewek (1878–1967) 197
Bp Stanisław Adamski (1875–1967) 212
Ks. Józef Stokowy (1912–1969) 240

Ks. Stanisław Maśliński (1889–1969) 254
Ks. Józef Szubert (1906–1973) 269
Zakończenie 279
Bibliografia 283
Bibliografia do poszczególnych mówców 283
Bibliografia do pozostałej treści 304
Indeks nazw osobowych 311
Summary 317
Zusammenfassung 321

Table of contents

Inhaltsverzeichnis 9
List of abbreviations 11
Introduction 13

I. Preaching the word of God in the Diocese of Katowice (1925–1975)

1.1. The Diocese of Katowice as a place for preaching the word of God . . . 27
1.2. Clergy of the Diocese of Katowice 30
1.3. Homiletical inspirations 34
1.4. Formation of preachers of the word of God 43
1.4.1. Seminary formation 44
1.4.2. Homiletical formation of presbyters 47
1.5. Preaching practice 49

II. Speakers

2.1. Interwar period 55
Fr. Józef Londzin (1863–1929) 55
Fr. Jan Kapica (1866–1930) 67
Bishop Arkadiusz Lisiecki (1880–1930) 79
Bishop Teofil Bromboszcz (1886–1937) 99
2.2. World War II time. 110
Fr. Ludwik Wrzoł (1881–1940) 110
Fr. Rudolf Tomanek (1879–1941) 123
Fr. Emil Szramek (1887–1942) 141
Fr. Józef Czempiel (1883–1942) 158
Fr. Jan Macha (1914–1942) 168
2.3. Post-war period (1945–1975) 181
Bishop August Hlond (1881–1948) 181
Fr. Michał Lewek (1878–1967) 197
Bishop Stanisław Adamski (1875–1967) 212
Fr. Józef Stokowy (1912–1969) 240
Fr. Stanisław Maśliński (1889–1969) 254

Fr. Józef Szubert (1906–1973) 269
Conclusion 279
Bibliography 283
Bibliography for individual speakers 283
Bibliography for the rest of the content 304
Index of names 311
Summary 317
Zusammenfassung 321

Inhaltsverzeichnis

Abkürzungsverzeichnis 11
Einleitung 13

I. Verkündigung des Wortes Gottes in der Diözese Kattowitz (1925–1975)

1.1. Diözese Kattowitz als Ort der Verkündigung des Wortes Gottes 27
1.2. Klerus der Diözese Kattowitz 30
1.3. Homiletische Inspirationen 34
1.4. Bildung der Prediger des Wortes Gottes 43
1.4.1. Seminarausbildung 44
1.4.2. Homiletische Ausbildung der Presbyter 47
1.5. Praxis der Predigt 49

II. Redner

2.1. Zwischenkriegszeit 55
Priester Józef Londzin (1863–1929). 55
Priester Jan Kapica (1866–1930) 67
Bischof Arkadiusz Lisiecki (1880–1930). 79
Bischof Teofil Bromboszcz (1886–1937) 99
2.2. Zeit des Zweiten Weltkriegs. 110
Priester Ludwik Wrzoł (1881–1940). 110
Priester Rudolf Tomanek (1879–1941) 123
Priester Emil Szramek (1887–1942). 141
Priester Józef Czempiel (1883–1942) 158
Priester Jan Macha (1914–1942) 168
2.3. Nachkriegszeit (1945–1975) 181
Bischof August Hlond (1881–1948) 181
Priester Michał Lewek (1878–1967). 197
Bischof Stanisław Adamski (1875–1967). 212
Priester Józef Stokowy (1912–1969). 240
Priester Stanisław Maśliński (1889–1969) 254
Priester Józef Szubert (1906–1973) 269
Schlusswort 279

Bibliographie 283
Bibliographie der einzelnen redner 283
Bibliographie zu weiteren inhalten 304
Namensverzeichnis 311
Summary 317
Zusammenfassung 321

Wykaz skrótów

AAK – Archiwum Archidiecezjalne w Katowicach
AAS – „Acta Apostolicae Sedis", Roma 1909–
Abp – arcybiskup
AK – „Ateneum Kapłańskie", Włocławek 1909–
b.n.w. – brak nazwy wydawnictwa
bp – biskup
cz. – część
DA – Sobór Watykański II, *Dekret o apostolstwie świeckich „Apostolicam actuositatem"* (1965)
DB – Sobór Watykański II, *Dekret o pasterskich zadaniach biskupów w Kościele „Christus Dominus"* (1965)
DFK – Sobór Watykański II, *Dekret o formacji kapłańskiej „Optatam totius"* (1965)
DK – Sobór Watykański II, *Dekret o posłudze i życiu kapłanów „Presbyterorum ordinis"* (1965)
DM – Sobór Watykański II, *Dekret o działalności misyjnej Kościoła „Ad gentes divinitus"* (1965)
DPŻK – Kongregacja ds. Duchowieństwa, *Dyrektorium o posłudze i życiu kapłanów* (1994)
ES – Paweł VI, *Encyklika o drogach, którymi Kościół katolicki powinien kroczyć w dobie obecnej przy pełnieniu swojej misji „Ecclesiam suam"* (1964)
GN – „Gość Niedzielny", Katowice 1923–
GzO – „Głosy znad Odry", Opole 1918–1920 (do 2. numeru); Mikołów 1920 (od 3. numeru) –1924
kan. – kanon
kard. – kardynał
KDK – Sobór Watykański II, *Konstytucja duszpasterska o Kościele w świecie współczesnym „Gaudium et spes"* (1964)
KK – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o Kościele „Lumen gentium"* (1964)
KKK – *Katechizm Kościoła katolickiego*, Poznań 1994

KL – Sobór Watykański II, *Konstytucja o liturgii świętej „Sacrosanctum Concilium"* (1964)
KO – Sobór Watykański II, *Konstytucja dogmatyczna o objawieniu Bożym „Dei verbum"* (1964)
KPK – *Kodeks prawa kanonicznego*, Poznań 1984
ks. – ksiądz
mps – maszynopis
NP – „Nasza Przeszłość", Kraków 1946–
Nr – numer
oprac. – opracowanie, opracował
PdV – Jan Paweł II, *Adhortacja apostolska o formacji kapłanów we współczesnym świecie „Pastores dabo vobis"* (1992)
poz. – pozycja
RAAŚlP – „Rozporządzenia Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego", Katowice 1923–1925
red. – redakcja
RT – „Roczniki Teologiczne" (1949–1990 „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne"), Lublin 1949–
s. – strona
ŚSHT – „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne", Katowice 1968–
t. – tom
VSp – Jan Paweł II, *Encyklika o niektórych podstawowych problemach nauczania moralnego Kościoła „Veritatis splendor"* (1993)
WArK – „Wiadomości Archidiecezjalne" (katowickie), Katowice IV 1992–
WD – „Wiadomości Diecezjalne" (katowickie), Katowice 1925–III 1992
WTL UŚ – Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach
z. – zeszyt
zob. – zobacz

Wprowadzenie

Głoszenie słowa Bożego należy do fundamentalnych zadań Kościoła, który stara się wciąż na nowo odpowiadać na wezwanie Jezusa Chrystusa: „Idźcie więc i nauczajcie wszystkie narody..." (Mt 28,19). Od początku swych dziejów Kościół głosił słowo Boże oraz sprawował liturgię. Cała działalność Kościoła jest, w pierwszym rzędzie, oparta na przepowiadaniu, które przygotowuje do pełnego przeżycia liturgii i do przyjęcia sakramentów[1]. Przepowiadanie słowa Bożego rodzi i rozwija wiarę, która jest konieczna do zbawienia, i dlatego prezbiterzy „mają przede wszystkim obowiązek opowiadania wszystkim Bożej Ewangelii" (DK 4). W głoszeniu słowa Bożego swój początek ma również Kościół rozumiany jako wspólnota wierzących (por. Rz 10,14-17).

Reprezentacją Kościoła powszechnego i konkretnym jego uobecnieniem (DB 11, 22) jest diecezja. Jest ona częścią ludu Bożego powierzoną pieczy biskupa i współpracujących z nim kapłanów. Zgromadzona przez swego pasterza i trwająca z nim w Duchu Świętym przez Ewangelię i Eucharystię tworzy Kościół partykularny, w którym obecny jest i działa jeden, święty, katolicki i apostolski Kościół Chrystusowy (DB 11; KPK kan. 369; KKK 833)[2].

Kościół diecezjalny, strzegąc tego, co istotne i wspólne Kościołowi powszechnemu, ma prawo do kultywowania swoich autentycznych tradycji lokalnych. Każda diecezja ma prawo do własnego oblicza i własnych tradycji, uwarunkowanych dziejami oraz konkretną sytuacją ludzi[3]. Diecezja jest Kościołem partykularnym i Kościół powszechny urzeczywistnia się w niej poprzez realizację nadprzyrodzonych funkcji Chrystusa, które powinny być pełnione za pomocą różnych metod i form. Urzeczywistnianie Kościoła w diecezji przez nauczanie dokonuje się między innymi przez głoszenie homilii, kazań,

1 A. Lewek, *Funkcja kerygmatyczna Kościoła w świetle Vaticanum II. Istota i zadania*, t. 1, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1984, s. 93.

2 L. Szewczyk, *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2009, s. 1.

3 R. Kamiński, *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*, RT 30,6 (1983), s. 104; A. Żądło, *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*, Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, Kraków 2001, s. 64, 65.

konferencji, przez wystosowywanie listów pasterskich, orędzi i odezw biskupa, przez katechezę dzieci, młodzieży i osób dorosłych, a także poprzez świadectwo życia i środki masowego przekazu[4].

W listopadzie 1922 roku papież Pius XI na terenie części Górnego Śląska włączonej do Polski utworzył administrację apostolską z administratorem ks. Augustem Hlondem[5]. A w październiku 1925 roku miało miejsce formalne erygowanie diecezji katowickiej[6]. W marcu 1992 roku papież Jan Paweł II dokonał reorganizacji istniejących diecezji i prowincji kościelnych na terenie Polski. Diecezja katowicka została podniesiona do rangi archidiecezji i utworzyła wraz z diecezjami gliwicką i opolską (stanowiącymi jej sufraganie) metropolię katowicką (zwaną też metropolią górnośląską). Terytorialnie, prócz kilku dekanatów południowo-zachodnich, archidiecezja katowicka obejmuje obecnie przede wszystkim obszar przemysłowego Śląska[7]. W 2023 roku składała się z 322 parafii, z czego 309 to parafie diecezjalne, 13 parafii prowadzonych jest przez księży zakonników. Posługuje w niej 1004 księży diecezjalnych, w tym 556 pracuje duszpastersko w parafiach. Wskaźnik *dominicantes* w archidiecezji katowickiej wynosi 26,8 procent, a *communicantes* 14,5 procent. W 2025 roku archidiecezja katowicka obchodzi jubileusz 100-lecia istnienia.

Archidiecezja katowicka funkcjonuje na terenach o najwyższym poziomie urbanizacji i uprzemysłowienia, a jednocześnie jest największym pod względem liczby ludności (1 900 000) Kościołem lokalnym w Polsce. Od czasu powstania archidiecezji katowickiej do chwili obecnej (kwiecień 2024) na jej terenie posługę głoszenia słowa Bożego pełniło 7 biskupów diecezjalnych, 12 biskupów pomocniczych oraz 2558 księży diecezjalnych. Z tej grupy 4 biskupów, 9 biskupów pomocniczych oraz 1554 księży diecezjalnych zmarło lub zmieniło miejsce inkardynacji.

Nauczanie Soboru Watykańskiego II określa zadania poszczególnych członków Kościoła w kontekście głoszenia słowa Bożego. Mówi ono, że za pośrednictwem biskupów Jezus Chrystus głosi słowo Boże wszystkim narodom (KK 21). Kapłanom zaś została udzielona łaska, „by byli sługami Jezusa

4 R. Kamiński, *Urzeczywistnianie się Kościoła w diecezji i parafii*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Atla 2, Lublin 2000, s. 153–155.

5 *Ustanowienie Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego*, RAAŚlP 1,1 (1922), poz. 2, s. 1.

6 Pius XI, *Bulla „Vixdum Poloniae unitas"*, WD 1,1 (1925), s. 1–4.

7 J. Myszor, *Historia diecezji katowickiej*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 1999, s. 601.

Chrystusa wśród ludów, pełniąc świętą posługę Ewangelii" (DK 1). Tenże Sobór w posłudze prezbiterów wyszczególnia trzy funkcje. Jako pierwszą wymienia funkcję przepowiadania, dalej funkcję kultowo-sakramentalną i funkcję pasterską (KK 21). Pierwszoplanową formą apostolstwa jest głoszenie słowa, a posługiwanie duszpasterskie jest przede wszystkim przepowiadaniem słowa (ES 90)[8].

Skuteczność przepowiadania słowa Bożego w dużej mierze zależy od kaznodziei, od jego kompetencji, gorliwości, wiedzy, od świadectwa jego wiary, od znajomości głoszonego orędzia i problemów dotykających słuchaczy oraz od umiejętności posługiwania się słowem. W historii (archi)diecezji katowickiej[9] można również wskazać wielu kaznodziejów, którzy zasługują na miano wielkich mówców.

Jak słusznie zauważa Jean Leclercq, to ludzie są jedynym przedmiotem godnym historycznych badań[10]. Dzieje świata opisuje się historiami ludzi wielkich, którym pokolenia im współczesne przypisywały zasługi i dzieła mające przetrwać wieki. Niesłabnącym zainteresowaniem cieszą się antologie wielkich mów, wystąpień, które wstrząsnęły światem, zmieniły bieg historii oraz kierunek ludzkiego myślenia. Do antologii tych można zaliczyć między innymi: *The World's Great Speeches*[11], *Lend Me Your Ears: Great Speeches in History*[12], *Wielkie mowy historii*[13], *Die großen Reden der Weltgeschichte*[14], *Great Speeches*[15] oraz *Słynne mowy sądowe*[16].

8 L. Szewczyk, *Odnowa przepowiadania...*, s. 80.

9 Dla odróżnienia poszczególnych etapów historii diecezji, a od 1992 r. archidiecezji katowickiej w niniejszym opracowaniu stosowany będzie następujący zapis: „diecezja katowicka" – dla wydarzeń sprzed 25 marca 1992 r., „archidiecezja katowicka" – dla wydarzeń następujących po tym okresie. Jeżeli omawiane będą zagadnienia dotyczące obydwu okresów, stosowany będzie zapis: „(archi)diecezja katowicka".

10 J. Leclercq, *La figura della donna nel medioevo*, Jaca Book, Milano 1994, s. 3.

11 *The World's Great Speeches*, red. L. Copeland, L.W. Lamm, Dover Publications, New York 1973.

12 *Lend Me Your Ears. Great Speeches in History*, red. W. Safire, W.W. Norton & Company, New York 1997.

13 *Wielkie mowy historii*, red. M. Gumkowski, Polityka Spółdzielnia Pracy, Warszawa 2006.

14 M. Kaufhold, *Die großen Reden der Weltgeschichte*, Marix Verlag, Wiesbaden 2007.

15 J. Boyes, *Great Speeches*, Arcturus, London 2018.

16 *Słynne mowy sądowe*, oprac. R. Łyczywek, Oficyna In Plus, Szczecin 1998.

Również opracowania z zakresu historii kaznodziejstwa mają za zadanie umożliwić spotkanie z mistrzami słowa, ich warsztatem twórczym, środkami ekspresji kaznodziejskiej. Wśród nich są publikacje zawierające teksty reprezentatywne dla każdego mówcy i dotyczą przedstawicieli Kościoła powszechnego: *A treasury of great preaching. An encyclopedia of preaching*[17], *Große Predigten. 2000 Jahre Gottes Wort und christlicher Protest*[18], *Wielcy mówcy Kościoła*[19], *Wielcy mówcy Kościoła starożytnego. Antologia*[20], Kościoła w Polsce: *Wielcy mówcy Kościoła w Polsce*[21] i Kościoła krakowskiego: *Uratować naród! Głos z ambony katedry wawelskiej okresu niewoli narodowej 1795–1918*[22], *Wielcy mówcy katedry na Wawelu*[23] i *Wielcy kaznodzieje Krakowa*[24] oraz *Wielcy mówcy franciszkańscy. Nasi mistrzowie posługi słowa*[25]. Powyższe publikacje, zwłaszcza autorstwa Kazimierza Panusia, stanowią jedną z głównych inspiracji przygotowania niniejszego opracowania.

Słuchacze wypowiedzi kaznodziejskich posługują się najczęściej skalą, według której oceniają wielkość kaznodziei. Pierwszą skalę perfekcyjnie przygotowała retoryka grecko-rzymska, a o wielkości mówcy decydowało wiele elementów, począwszy od dykcji, interpretacji zdań, tonacji głosu aż do oryginalnych koncepcji ponadczasowych treści. Druga skala wywodzi się ze szkoły proroków w świecie judaizmu. W chrześcijaństwie wielki retor może zasłonić sobą proroka. Tylko największym mówcom udaje się zharmonizować jedno z drugim, a kluczem tej harmonii jest miłość do Boga i do słuchaczy[26].

---

17 C.E. Fant, W.M. Pinson, *A treasury of great preaching. An encyclopedia of preaching*, W Pub Group, Dallas 1995.

18 *Große Predigten. 2000 Jahre Gottes Wort und christlicher Protest*, red. J.H. Claussen, M. Rössler, Verlag Herder GmbH, Darmstadt 2015.

19 K. Panuś, *Wielcy mówcy Kościoła*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2004.

20 E. Staniek, *Wielcy mówcy Kościoła starożytnego. Antologia*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2007.

21 K. Panuś, *Wielcy mówcy Kościoła w Polsce*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2005.

22 Tenże, *Uratować naród! Głos z ambony katedry wawelskiej okresu niewoli narodowej 1795–1918*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1996.

23 Tenże, *Wielcy mówcy katedry na Wawelu*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2008.

24 *Wielcy kaznodzieje Krakowa*, red. K. Panuś, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2006.

25 L. Szewczyk, *Wielcy mówcy franciszkańscy. Nasi mistrzowie posługi słowa*, Emmanuel, Katowice-Panewniki 2016.

26 E. Staniek, *Wielcy mówcy...*, s. 6, 7.

Współczesna homiletyka, podejmując badania z zakresu historii kaznodziejstwa, nie ogranicza ich do opisu życia i działalności kaznodziejów oraz krytycznej prezentacji tekstów kazań. Stawia także pytania odwołujące się do istoty kaznodziejstwa: jak poszczególni kaznodzieje rozumieli swoją posługę słowa?, czy we właściwy sposób uwzględniali i interpretowali kontekst funkcjonowania Kościoła w swojej posłudze słowa?[27]

Polska bibliografia homiletyczna[28], a także będąca kontynuacją tej publikacji elektroniczna baza *Bibliografia homiletyczna*[29] zawierają obecnie 4133 opisów i dostarczają informacji na temat różnych rodzajów publikacji poruszających problematykę przepowiadania słowa Bożego. Wśród 532 publikacji stanowiących „studium dorobku kaznodziejskiego" 16 pozycji dotyczy analizy kaznodziejstwa biskupów i prezbiterów posługujących na terenie (archi)diecezji katowickiej. W *Bibliografii* znajdują się również 43 pozycje dotyczące poszczególnych diecezji w Polsce, w tym 15 publikacji podejmuje zagadnienia dotyczące kaznodziejstwa na terenie (archi)diecezji katowickiej. Dotychczas ukazało się kilka opracowań zawierających studium dorobku kaznodziejskiego poszczególnych przedstawicieli duchowieństwa diecezji katowickiej. Pogłębione analizy posługi kaznodziejskiej dotyczą, między innymi: Rudolfa Tomanka[30], Emila Szramka[31], Jana Machy[32], Stanisława Adamskiego[33] i Herberta Bednorza[34]. Niewiele jest również publikacji zawierających antologie wypowiedzi kaznodziejskich poszczególnych mówców. Ukazały się dotychczas,

27 K. Panuś, *Kaznodziejstwo*, t. 1: *Kościół powszechny*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2022, s. 6.

28 *Polska bibliografia homiletyczna*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Wydawnictwo M, Kraków 2007.

29 *Bibliografia homiletyczna*, http://homileci.pl/bibliografia/ [dostęp: 13.04.2024].

30 J. Szklorz, *Studium homiletyczne dorobku kaznodziejskiego ks. Rudolfa Tomanka*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, t. 3, red. W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1982, s. 190–279.

31 J. Strzoda, *Ksiądz Emil Szramek jako głosiciel Słowa Bożego*, Katowice 1982 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

32 B. Bryk, *Posługa słowa ks. Jana Machy (1914–1942)*, Katowice 2017 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

33 R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009.

34 A. Kołek, *Problematyka społeczno-religijna w kaznodziejstwie biskupa Herberta Bednorza (1967–1989)*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2002.

między innymi, wypowiedzi Jana Kapicy[35], Emila Szramka[36], Jana Machy[37] i Augusta Hlonda[38]. Również opis stanu posługi kaznodziejskiej na poszczególnych etapach historii (archi)diecezji katowickiej znajduje się w niewielu publikacjach[39]. Liczne odniesienia do posługi przepowiadania słowa Bożego można odnaleźć w *Słowniku biograficznym katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*[40], *Leksykonie Panteonu Górnośląskiego*[41] oraz elektronicznej *E-ncyklopedii wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*[42].

Orędzie zbawienia skierowane jest do ludzi wszystkich epok i kultur i jego aktualizacja należy do istotnych zadań kaznodziejstwa w każdej epoce[43]. Historia kaznodziejstwa mówi, „jak w poszczególnych epokach Kościół rozumiał i spełniał funkcję pośrednictwa zbawczego poprzez posługę słowa i jakie pozostawiło to historycznie uchwytne owoce"[44]. Nie jest więc ona tylko zbiorem biografii kaznodziejów z różnych epok, opisem ich kaznodziejskiej metody

35 J. Kapica, *Kazania. Mowy – odezwy*, red. E. Szramek, Kółko Homiletyczne Kapłanów Diecezji Katowickiej, Katowice 1933.

36 *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003.

37 D. Bednarski, *Żyłem krótko, lecz cel swój osiągnąłem. Jan Macha (1914–1942)*, Emmanuel, Katowice 2014.

38 *Ks. August Hlond na Górnym Śląsku 1922–1926. Listy pasterskie – odezwy – przemówienia*, oprac. J. Myszor, Emmanuel, Katowice 2013.

39 Zaliczyć można do nich publikacje: J. Myszor, *Historia diecezji...*; H. Olszar, *Duchowieństwo katolickie w diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000; A. Marek, *Model życia kapłańskiego w świetle nauczania biskupów i kapłanów diecezji katowickiej w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000; L. Szewczyk, *Recepcja liturgicznego wymiaru homilii. Studium homiletyczne na podstawie badań kaznodziejstwa kapłanów archidiecezji katowickiej w latach 1972–1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003; R. Brom, *Posługa Słowa Bożego według nauki I Synodu Diecezji Katowickiej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2005; L. Szewczyk, *Odnowa przepowiadania...*

40 *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996.

41 *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020.

42 *Encyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku*, https://silesia.edu.pl/index.php/ Strona_główna [dostęp: 12.04.2024].

43 A. Lewek, *Słowo Boże a świat współczesny*, „Chrześcijanin w Świecie" 30,4 (1974), s. 77.

44 M. Brzozowski, *Problemy wykładu homiletyki w seminarium duchownym*, RT 27,6 (1980), s. 58.

i spuścizny, ale przynależy do homiletyki fundamentalnej[45]. A omawiając zagadnienia z historii kaznodziejstwa, należy uwzględnić teorię tych zagadnień oraz nurty charakterystyczne dla danej epoki. Historia kaznodziejstwa to historia działalności wielkich kaznodziejów. Są oni – choć niekiedy odlegli w czasie – wzorem głosiciela słowa Bożego, który przez gorliwe pełnienie swojej misji kaznodziejskiej uświęca siebie i słuchaczy [46]. Wielcy mówcy Kościoła są niczym kamienie milowe, wyznaczające na długie lata kierunki poszukiwań skutecznego przekazu słowa Bożego i nowych form kaznodziejskich[47]. W ich mowach odzwierciedlają się najważniejsze problemy Kościoła i społeczeństwa[48].

Zdaniem Kazimierza Panusia „syntetyczne studia nad dziejami kaznodziejstwa w Kościele katolickim w języku polskim w dalszym ciągu nie są wystarczające. Stąd też każda praca naukowa z tej dziedziny jest mile widziana"[49]. Zagadnienia poruszane w opracowaniach naukowych dotyczących historii kaznodziejstwa w (archi)diecezji katowickiej sporadycznie odwołują się do szerszego grona mówców oraz wygłoszonych przez nich jednostek kaznodziejskich i mów. To w dużym stopniu uzasadnia konieczność podjęcia badań naukowych na ten temat. Naprzeciw takiemu zapotrzebowaniu wychodzi niniejsze opracowanie: *Wielcy mówcy diecezji katowickiej (1925–1975)* oraz planowana kontynuacja *Wielcy mówcy (archi)diecezji katowickiej (1976–2025).* Znaczna objętość materiału wymagała dokonania podziału opracowania na dwie części. A cezurą czasową stał się I Synod Diecezji Katowickiej (1972–1975), który odegrał szczególną rolę w dziele przepowiadania słowa Bożego na terenie (archi)diecezji katowickiej. Synod ten był wyrazem troski o teraźniejszość diecezji i jej przyszłość oraz odpowiedzialności za mieszkających na tym terenie ludzi[50]. Zalecenia i zarządzenia zawarte w uchwałach I Synodu Diecezji Katowickiej zaczęły obowiązywać

45 G. Siwek, *Homiletyka w relacji do teologii pastoralnej*, „Studia Pastoralne" 1 (2005), s. 117.

46 W. Broński, *Formacja homiletyczna alumnów w wyższych seminariach duchownych w Polsce. Studium homiletyczne*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2007, s. 135.

47 K. Panuś, *Wielcy mówcy Kościoła w Polsce...*, s. 7.

48 Tenże, *Rola historii kaznodziejstwa w procesie kształcenia kaznodziei*, w: *Integralne kształcenie kaznodziei*, red. W. Broński, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 257.

49 Tenże, *Historia kaznodziejstwa*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2007, s. 10.

50 H. Bednorz, *Wstęp do uchwał synodalnych*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976, s. VII.

od 25 czerwca 1976 roku[51]. Stąd niniejszy tom zawiera analizę stanu przepowiadania słowa Bożego[52] w diecezji katowickiej oraz dokonań poszczególnych mówców w okresie ten synod poprzedzającym.

Problem badawczy monografii zawiera się w poszukiwaniu odpowiedzi na pytania dotyczące charakterystycznych cech kaznodziejstwa na terenie diecezji katowickiej, wpływu pochodzenia poszczególnych kaznodziejów na jakość posługi słowa, wpływu formacji przyszłych kaznodziejów na treść i elementy formalne przepowiadania kaznodziejskiego, rozumienia przez poszczególnych kaznodziejów swojej posługi słowa w kontekście ówczesnej świadomości Kościoła, właściwej interpretacji i uwzględnienia w posłudze kaznodziejskiej całego kontekstu życia i działalności Kościoła swego czasu, uznania poszczególnych kaznodziejów za wybitnych mówców diecezji katowickiej oraz kierunków poszukiwań nowych form kaznodziejskich i owocnego przekazu słowa Bożego. Zaś podstawową tezą badawczą jest twierdzenie, że struktury eklezjalne oraz poszczególni kaznodzieje poszukiwali skutecznych sposobów docierania do słuchaczy słowa Bożego, wpływając na nich przez właściwą treść i formę oraz dostosowany do możliwości odbiorców sposób przekazu.

Głównym celem naukowym monografii jest krytyczna analiza specyfiki przepowiadania słowa Bożego na terenie diecezji katowickiej (cel teoretyczny projektu) oraz edycja źródeł i omówienie dorobku kaznodziejskiego wybitnych przedstawicieli duchowieństwa tej diecezji (cel praktyczny).

Monografia ma również na celu wydobycie i omówienie kilkunastu jednostek kaznodziejskich wygłoszonych przez najwybitniejszych mówców diecezji katowickiej. Wiele z tych wypowiedzi kaznodziejskich i mów to pomniki

51 Tenże, *Dekret promulgacyjny*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976, s. X.

52 Termin „przepowiadanie słowa Bożego" w znaczeniu szerokim obejmuje całość kościelnego nauczania, to znaczy wypowiedzi Urzędu Nauczycielskiego Kościoła, wykład teologiczny, konferencję religijną, katechezę, kazanie, dialog religijny, utwory pisane, pantomimę, film. W znaczeniu ścisłym używa się go na określenie teorii i praktyki odmiennego od katechezy ustnego sposobu kościelnej posługi słowa, urzeczywistniającego się w dwóch zasadniczych formach, jakimi są: kazanie i homilia. G. Siwek, *Przepowiadanie słowa Bożego*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 696. W niniejszej pracy omawiane będą zagadnienia dotyczące tej postaci kościelnego przepowiadania słowa Bożego, która jest nazywana kaznodziejstwem. Z uwagi na to, że kaznodziejstwo jest w całym tego słowa znaczeniu przepowiadaniem słowa Bożego i że jest w ten sposób często określane w literaturze homiletycznej, dlatego wyrażenia te będą używane zamiennie.

literatury, kanon kulturowy, ukazujące związek Kościoła lokalnego z kulturą ziemi śląskiej, i szerzej, z kulturą narodową i ogólnoludzką oraz stanowiące najwyższej klasy dzieła sztuki literackiej.

Każda jednostka kościelnego przepowiadania jest specyficznym typem utworu mówionego. Specyfika kościelnego przepowiadania polega na ściśle określonej treści, różnej od wszystkich innych przemówień publicznych, a jest nią słowo Boże. Takie przepowiadanie, będące co do substancji (treści) słowem Bożym, a co do postaci (formy) – słowem ludzkim, można określić jako „słowo Boże w słowie ludzkim"[53]. Istnieje więc zależność skuteczności słowa Bożego od jego ludzkiego, językowego kształtu, a dbałość o jakość ludzkiego słowa jest traktowana jako posługa Słowu (Jezusowi Chrystusowi)[54]. Jednostki przepowiadania słowa Bożego są ze swej natury przeznaczone do wygłoszenia i słuchania. Stąd często wymykają się narzędziom poznawczym, gdyż nawet sfilmowane nie są w stanie oddać w pełni atmosfery audytorium oraz opisać sposobu i stopnia porozumienia między słuchaczami i mówcą, który oddziałuje nie tylko samą treścią, lecz także swoją osobowością, oratorskim kunsztem, modulacją głosu, gestykulacją i mimiką[55].

Każda antologia tekstów literackich, w tym również tekstów kaznodziejskich, ma charakter subiektywny, trudno jest bowiem zobiektywizować kryteria ich doboru. Ryzyko to można zminimalizować poprzez wsparcie edycji odpowiednim aparatem krytycznym oraz właściwą selekcją materiału wraz z komplementarnym, interdyscyplinarnym widzeniem jednostek przepowiadania kaznodziejskiego i mów jako piśmiennictwa sakralnego, służącego duchowemu budowaniu i religijnemu nauczaniu. Niewątpliwie pierwszym i podstawowym kryterium jest siła oddziaływania danej jednostki (homilii, kazania, listu pasterskiego, korespondencji czy mowy) na wyobraźnię i postawy moralne odbiorców[56].

W publikacji wybrano kilkunastu przedstawicieli prezbiterium diecezji katowickiej, których można uznać za wybitnych mówców. Wybrano ich spośród

53 W. Przyczyna, *Słowo Boże i ludzkie w kazaniu. Charakterystyczne cechy kazania jako utworu mówionego*, w: *Współczesna polszczyzna w odmianie opracowanej (oficjalnej)*, red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Universitas, Kraków 1994, s. 167.

54 L. Szewczyk, *Odnowa przepowiadania...*, s. 230; G. Siwek, *Homiletyka w relacji...*, s. 117, 118; tenże, *Miejsce retoryki w homiletyce*, w: *Retoryka dziś. Teoria i praktyka*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 2001, s. 283–300.

55 K. Panuś, *Kaznodziejstwo*, t. 1: *Kościół powszechny...*, s. 7.

56 Tenże, *Wstęp*, w: *Wielcy kaznodzieje Krakowa*, red. K. Panuś, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2006, s. 6.

prezbiterów zmarłych, bowiem ich posługę słowa uznać można za zakończoną i kompletną. Najważniejszą częścią publikacji, z perspektywy podejmowanego problemu badawczego, będzie krytyczna analiza dorobku kaznodziejskiego poszczególnych mówców. Chodzi o zbadanie ich biografii, historycznego kontekstu pełnionej posługi słowa, wskazanie walorów treści i języka ich przepowiadania oraz dokonanie wyboru reprezentatywnego dla każdego mówcy tekstu kaznodziejskiego, mowy lub korespondencji. Wybrany tekst powinien świadczyć o samym autorze i o środowisku, z którego się wywodzi, o jego kompetencjach teologicznych, a także przybliżyć adresatów wypowiedzi i ich potrzeby religijne oraz intelektualne.

Poszczególne jednostki kaznodziejskie ze swej natury są przeznaczone zarówno do wygłoszenia, jak i do słuchania. Przez to często wymykają się one narzędziom poznawczym, bowiem badacz nie jest w stanie oddać w pełni atmosfery audytorium, przekazać nieuchwytnego porozumienia między słuchaczami i kaznodzieją. Ryzyko to można zminimalizować poprzez studium dostępnych nagrań audio i wideo oraz relacje słuchaczy.

Załączone teksty powinny pozwolić poznać zalety języka i sposobu wysławiania się, a jednocześnie zweryfikować wywody i osądy autora. Dostęp do nagrań audio i wideo pozwoli sformułować wnioski dotyczące pozostałych elementów formalnych ich wypowiedzi, takich jak tembr głosu, tempo wypowiedzi, modulację i gestykulację.

W gronie wybranych mówców znajdują się błogosławieni (Czempiel, Szramek, Macha), biskupi (Lisiecki, Bromboszcz, Hlond, Adamski), proboszczowie (Kapica, Lewek, Stokowy, Szubert), wychowawcy (Wrzoł, Maśliński) i działacze społeczno-polityczni (Londzin, Tomanek). A wśród analizowanych wypowiedzi znalazły się: homilia (Macha), kazania (Londzin, Szramek, Wrzoł, Stokowy), listy pasterskie (Lisiecki, Hlond), konferencje (Maśliński, Szubert), odezwa (Bromboszcz), mowy (Kapica, Tomanek), postulaty homiletyczne (Lewek) i wybrana korespondencja (Czempiel). W celu łatwiejszego zrozumienia, zwłaszcza starszych tekstów, dokonano ich uwspółcześnienia. Dokonane zmiany nie mają jednak wpływu na wymowę poszczególnych jednostek. Uwspółcześnienia nie dotyczą cytatów biblijnych, które zachowano bez zmian. Pozostawiono również zastosowane w tekstach drukowanych wyróżnienia dokonane przez pogrubienie tekstu, rozstrzelenie czcionek, kursywę lub użycie wersalików.

W opracowaniu zostanie wykorzystany dwojaki materiał źródłowy. Pierwszym będą materiały zawierające analizowane w publikacji jednostki

kaznodziejskie, mowy i listy omawianych mówców. Drugim – dokumenty nauczania Kościoła powszechnego podejmujące temat przepowiadania słowa Bożego (Sobór Watykański II, nauczanie papieży, kongregacji). Literaturę przedmiotu stanowić będą publikacje traktujące o przepowiadaniu słowa Bożego, zwłaszcza w diecezji katowickiej, a literaturę pomocniczą – publikacje rozpatrujące problematykę przedstawioną w opracowaniu. Realizacja założonego w rozprawie celu wymaga zastosowania wielu metod wykorzystywanych przez teologię homiletyczną. W publikacji stosowane będzie instrumentarium metodologiczne, w którym metody i techniki badawcze innych nauk zostaną wykorzystane w teologii.

Niniejsze opracowanie zostanie podzielone na dwie części. W pierwszej ukazana zostanie diecezja katowicka jako miejsce głoszenia słowa Bożego. Omówione będzie jej funkcjonowanie, specyfika oraz duchowieństwo i jego formacja. Na tym etapie badań zostaną zastosowane metody dedukcyjne, zwłaszcza metoda analizy i interpretacji tekstów źródłowych, oraz metoda historyczna i porównawcza. W drugiej części opracowania przedstawieni zostaną poszczególni mówcy i ich kaznodziejska działalność. Zamieszczone zostaną ich krótkie życiorysy, teoria (u niektórych) i praktyka kaznodziejska, reprezentatywna dla danego mówcy jednostka oraz poprzedzająca ją analiza. Analiza i krytyczna ocena zgromadzonych jednostek kaznodziejskich pozwoli określić ich wartość i ustalić ich znaczenie dla dziejów diecezji katowickiej. Zostaną również wysunięte postulaty wskazujące te elementy treściowe i formalne kaznodziejstwa „wielkich mówców", które można wykorzystać także we współczesnej posłudze słowa Bożego.

W ocenie poszczególnych jednostek kaznodziejskich, mów i listów będą wykorzystane narzędzia właściwe dla teorii literatury, retoryki komunikacyjnej oraz teologii homiletycznej.

Autor wyraża nadzieję, że niniejsza monografia, związana z obchodem jubileuszu 100-lecia (archi)diecezji katowickiej, przyczyni się do ożywienia pamięci o wielkich mówcach lokalnego Kościoła, wzmocni dyskusje o stanie obecnym i kierunkach rozwoju przepowiadania słowa Bożego i wzbogaci dyskurs w ramach teologii homiletycznej.

Bibliografia

Bibliografia do poszczególnych mówców

Ks. Józef Londzin (1863–1929)

AAK, *Akta personalne ks. Józefa Londzina*, sygn. AP 48/458.

Brożek L., *Bibliografia pism ks. Józefa Londzina*, „Zaranie Śląskie" 9,2 (1933), s. 84–102.

Chrzan T., *Londzin Józef*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 530–532.

Czaja A. *Polityka w Kościele*, w: *Polityka na ambonie?*, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Petrus, Kraków 2015, s. 9–25.

Kiedos J., *Ci, którzy pracowali przed nami. O niektórych kapłanach archidiecezji katowickiej*, [b.n.w.], Bielsko-Biała 2002.

Klajmon-Lech U., *Działalność edukacyjno-wychowawcza Kościoła rzymskokatolickiego na Śląsku Cieszyńskim w latach 1869–1925*, w: *Historia i współczesność procesu edukacyjno-wychowawczego*, red. D. Kocurek, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2015, s. 35–54.

Londzin J., *Kazanie uroczyste wypowiedziane przez ks. Józefa Londzina, katechetę gimnazyum polskiego dnia 2. grudnia 1900*, w: *Drugie stulecie Konwentu i szpitala Braci Miłosierdzia w Cieszynie dnia 30. listopada 1900 obchodzone w kościele klasztornym przez 3 dni i połączone ze zupełnym odpustem od Jego Świątobliwości papieża Leona XIII*, red. J. Sobel, [b.n.w.], Cieszyn 1901, s. 15–18.

Londzin Józef, https://silesia.edu.pl/index.php/Londzin_Józef [dostęp: 19.02.2024].

Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 1999.

Nowak K., Panic I., *Ks. Józef Londzin (1862–1929)*, Macierz Ziemi Cieszyńskiej, Cieszyn 1998.

Olszar H., *Udział duchowieństwa śląskiego w życiu narodowym i politycznym II Rzeczypospolitej*, ŚSHT 32 (1999), s. 105–135.

Panic I., *Londzin Józef*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 240–242.

Pankowski K., *O problemach Kościoła w Polsce*, Komunikat z badań CBOS 45/2013, Warszawa 2013.

Roguska B., *Między kościołem a lokalem wyborczym*, Komunikat z badań CBOS 152/2015, Warszawa 2015.

Roguska B., *Opinie o działalności Kościoła*, Komunikat z badań CBOS/37/2007, Warszawa 2007.

Sprawozdanie stenograficzne z 67 Posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 10 lipca 1919 r., s. 27–29, https://www.bc.umcs.pl/dlibra/publication/8857/edition/7525/conten [dostęp: 10.05.2024].

Szczurek K., *Hetman cieszyńskiej ziemi*, „Nasza Trójwieś" 6,8 (1998), s. 2–4.

Światło prawdy ze Śląska. Wielka mowa ks. Londzina, „Epoka" 3,39 (1928), s. 3.

Ks. Jan Kapica (1866–1930)

Czapliński M., Wycisło J., *Kapica Jan*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa na Śląsku XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 165–168.

Kapica J., *Duszpasterstwo a Ruch Trzeźwości*, Drukarnia Dyecezalna, Włocławek 1912.

Kapica J., *Kazania. Mowy – odezwy*, red. E. Szramek, Kółko Homiletyczne Kapłanów Diecezji Katowickiej, Katowice 1933.

Kapica Jan, https://silesia.edu.pl/index.php/Kapica_Jan [dostęp: 02.10.2023].

Kazania patriotyczne, oprac. K. Panuś, M. Skwara, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2019.

Markwica H., *Ks. infułat Jan Kapica i jego zaangażowanie w sprawy trzeźwości i duszpasterstwo trzeźwościowe*, WD 59,11 (1991), s. 327–333.

Myszor J., *Ks. Jan Kapica (1866–1930). Karta z dziejów ruchu abstynenckiego na Górnym Śląskim*, ŚSHT 22 (1989), s. 129–138.

Nekrolog, WD 5,10 (1930), s. 108–109.

Olszar H., *Trwać zawsze z ludem. Ks. infułat Jan Kapica*, WD 59,11 (1991), s. 412–417.

Sekściński A., *Kapica Jan*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 354–359.

Szklorz J., *Chrystocentryczny i dialogowy charakter kazań i mów ks. Jana Kapicy*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, t. 1, red. L. Kuc, W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1975, s. 323–344.

Szramek E., *Ks. Jan Kapica, życiorys a zarazem fragment historii Górnego Śląska*, „Roczniki Towarzystwa Przyjaciół Nauk na Śląsku" 3 (1931), s. 1–85.

Szramek E., *Przedmowa*, w: J. Kapica, *Kazania. Mowy – odezwy*, red. E. Szramek, Kółko Homiletyczne Kapłanów Diecezji Katowickiej, Katowice 1933, s. VII–XII.

Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976.

Wilczewski S., *Słowo wstępne*, w: J. Kapica, *Kazania. Mowy – odezwy*, red. E. Szramek, Kółko Homiletyczne Kapłanów Diecezji Katowickiej, Katowice 1933, s. V–VI.

Bp Arkadiusz Lisiecki (1880–1930)

AAK, *Akta bpa Arkadiusza Lisieckiego*, sygn. 48/53.

Bednarski D., *Kwestie społeczne w nauczaniu i działalności biskupa Arkadiusza Lisieckiego*, w: *„Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein". W osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego*, red. I. Celary, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2010, s. 57–72.

Brom R., *Biskup Arkadiusz Lisiecki pasterz diecezji katowickiej*, w: *„Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein". W osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego*, red. I. Celary, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2010, s. 37–48.

Duchniewski J., *Listy pasterskie*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 10, red. A. Bednarek i in., Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2004, kol. 1161–1162.

Euzebiusz z Cezarei, *Historia kościelna. O męczennikach palestyńskich*, tłum. z greckiego, wstęp, objaśnienia, skorowidze A. Lisiecki, Fiszer i Majewscy Księgarnia Uniwersytecka, Poznań 1924 (Pisma Ojców Kościoła 3).

Gawlina J., *Wspomnienia*, oprac. J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004.

Gembala A., *Posługa pasterska biskupa Arkadiusza Lisieckiego (1926–1930). Studium pastoralne*, Katowice 1995 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Heska-Kwaśniewicz K., *Zofia Kossak o katowickich biskupach: Arkadiuszu Lisieckim i Stanisławie Adamskim*, ŚSHT 36,1 (2003), s. 252–257.

Justyn, *Apologia. Dialog z Żydem Tryfonem*, tłum. z greckiego, wstęp, objaśnienia A. Lisiecki, Fiszer i Majewscy Księgarnia Uniwersytecka, Poznań 1926 (Pisma Ojców Kościoła 4).

Kiedos J., *Ci, którzy pracowali przed nami. O niektórych kapłanach archidiecezji katowickiej*, [b.n.w.], Bielsko-Biała 2002.

Krasoń E., *Wydarzenia społeczno-polityczne na Śląsku i posługa pasterska biskupa Arkadiusza Lisieckiego realizowana na ich tle*, Kraków 1979 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Lisiecki A., *Budujemy kościół katedralny*, WD 2,2 (1927), s. 5–8.

Lisiecki A., *Czasy apostolskie*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1914.

Lisiecki A., *Czasy męczeńskie Kościoła świętego*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1915.

Lisiecki A., *„Dzieło Misyjne" na terenie diecezji katowickiej*, WD 2,9 (1927), s. 55–56.

Lisiecki A., *Katalog rękopisów Biblioteki Seminaryjnej w Poznaniu aż do końca XV w. włącznie*, Wydawca: Okoniewski Stanisław, Poznań 1905.

Lisiecki A., *Konstantyn Wielki*, Księgarnia św. Wojciecha, Poznań 1913.

Lisiecki A., *Na 10-lecie odzyskania niepodległości*, WD 3,11 (1928), s. 69–71.

Lisiecki A., *Na jubileusz Jego Świątobliwości Ojca św. Piusa XI*, WD 4,5 (1929), s. 41–43.

Lisiecki A., *O nadzwyczajnym roku jubileuszowym Ojca św.*, WD 5,2 (1930), s. 40–42.

Lisiecki A., *O pokoju Chrystusowym w Królestwie Chrystusowym*, WD 3,2 (1928), s. 9–11.

Lisiecki A., *Okólnik do Duchowieństwa Diecezji Śląskiej w sprawie przygotowania synodu diecezjalnego*, WD 3,1 (1928), s. 5–6.

Lisiecki A., *Przemówienia nad szczątkami Juliusza Słowackiego*, GN 5,28 (1927), s. 5–6.

Lisiecki A., *Przemówienie podczas uroczystości dziesiątej rocznicy I Powstania Śląskiego*, GN 7,34 (1929), s. 5.

Lisiecki A., *Stary kościół parafialny w Ostrowie*, [b.n.w.], Ostrów 1906.

Lisiecki A., *Śląsk u stóp Ojca św.*, WD 4,8 (1929), s. 67–70.

Lisiecki A., *Święto Papieskie*, WD 3,1 (1928), s. 6.

Lisiecki A., *W dniu objęcia urzędu pasterza diecezji śląskiej*, WD 1,13 (1926), s. 78-81.

Lisiecki Arkadiusz, https://silesia.edu.pl/index.php/Lisiecki_Arkadiusz [dostęp: 02.02.2024].

Maroń F., *Historia diecezji katowickiej*, NP 44 (1975), s. 9–87.

Mazur C., *Biskup Arkadiusz Marian Lisiecki (12 I 1880 – 13 V 1930), inicjator serii „Pisma Ojców Kościoła w polskim tłumaczeniu"*, ŚSHT 18 (1985), s. 113–120.

Olszar H., *Duchowieństwo katolickie w diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000.

Olszowski G., *Program duszpasterski biskupa Arkadiusza Lisieckiego i jego realizacja*, w: *„Aby wszyscy byli jedno – Damit alle Eins sein". W osiemdziesiątą rocznicę śmierci biskupa katowickiego Arkadiusza Lisieckiego*, red. I. Celary, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2010, s. 23–36.

Pisma Ojców Apostolskich, tłum. z greckiego, wstęp, objaśnienia A. Lisiecki, Fiszer i Majewscy Księgarnia Uniwersytecka, Poznań 1924 (Pisma Ojców Kościoła 1).

Prokop K.R., *Sukcesja święceń biskupich pasterzy kościoła katowickiego (1925/1926–2005/2006)*, ŚSHT 39,2 (2006), s. 391–411.

Rak R., *Charakterystyczne rysy duszpasterstwa biskupów katowickich (1922–1992)*, w: *Metropolia Katowicko-Górnośląska. Dziedzictwo historii. Wyzwanie wobec przyszłości*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, Katowice 1994, s. 30–44.

Skowronek K., *Między sacrum a profanum. Studium językoznawcze listów pasterskich Konferencji Episkopatu Polski (1945–2005)*, Lexis, Kraków 2006.

Sprawozdanie o dotychczasowej budowie katedry i innych gmachów diecezjalnych od początku aż do 31 grudnia 1930, Komitet Budowy Katedry, Katowice 1931.

Szlachta D., *Lisiecki Arkadiusz*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 525–529.

Szymański K., *Arkadiusz Lisiecki (1880–1930): duszpasterz i społecznik*, Emmanuel, Katowice 2012.

Warząchowska B., *Udział biskupów katowickich w rozwoju życia kulturalno-oświatowego na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy" 11,1 (2015), s. 74–93.

Wojtak M., *List pasterski – pragmatyczny aspekt wzorca gatunkowego*, w: *Znak językowy w pejzażu semiotycznym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Józefa Wierzchowskiego*, red. J. Gardzińska, A. Maciejewska, Wydawnictwo Akademii Podlaskiej, Siedlce 2003, s. 185–98.

Wróbel D., *Biskupi katowiccy wobec problemów społecznych w diecezji w latach 1925–1939*, Katowice 2006 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Żałobne kazanie J. E. ks. biskupa Kubiny, GN 8,21 (1930), s. 9.

Bp Teofil Bromboszcz (1886–1937)

Bańka J., *Biskup Teofil Bromboszcz (1886–1937), pierwszy sufragan diecezji katowickiej*, NP 23 (1966), s. 279–312.

Bartel W.M., *Przyczynek do dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego jako ośrodka naukowego metropolii krakowskiej za czasów II Rzeczypospolitej (1918–1939)*, „Analecta Cracoviensia" 3 (1971), s. 423–437.

Bromboszcz T., *Mowy pogrzebowe*, WD 11,5 (1936), s. 200–201.

Bromboszcz T., *Nasza Katedra*, GN 4,1 (1926), s. 33–38.

Bromboszcz T., *U kolebki „Gościa Niedzielnego"*, GN 11,37 (1933), s. 404.

Gawlina J., *Mowa żałobna na pogrzebie biskupa Teofila Bromboszcza*, WD 12,1 (1937), s. 2–10.

Kudera J., *Historia parafii mysłowickiej*, Drukarnia „Sztuka", Mysłowice 1934.

Mierzwa I., *Wydawnictwo diecezjalne. Księgarnia i Drukarnia Katolicka – Księgarnia św. Jacka*, w: *Kościół śląski wspólnotą misyjną*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, Katowice 1995, s. 301–312.

Moj M., *Biskup Teofil Bromboszcz jako biblista*, ŚSHT 43,1 (2010), s. 151–154.

Myszor J., *Historia diecezji katowickiej*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 1999.

Olszar H., *150-lecie dekanatu mysłowickiego na tle przemian narodowych, społecznych i gospodarczych*, „Nauczyciel i Szkoła" 70,2 (2019), s. 187–223.

Olszar H., *Bromboszcz Teofil*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 93–98.

Olszar H., *Duchowni katoliccy ze Śląska w pierwszej wojnie światowej*, „Studia Interkulturowe" 9 (2016), s. 113–127.

Pierwszy biskup-sufragan diecezji katowickiej, GN 12,16 (1934), s. 215.

Pisarek J., *Biskup Teofil Bromboszcz (1886–1937) jako biblista*, ŚSHT 27/28 (1994/95), s. 221–228.

Po zjeździe mężów katolickich, GN 12,33 (1934), s. 445–448.

Sulik A., *Bromboszcz Teofil Aleksander*, https://myslowiczanie.pl/index2. php?id=_historia/galeria_bromboszczteofil [dostęp: 14.01.2024].

Szewczyk L., *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009.

Teofil Bromboszcz, https://silesia.edu.pl/index.php/Bromboszcz_Teofil [dostęp: 13.01.2024].

Warząchowska B., *Udział biskupów katowickich w rozwoju życia kulturalno-oświatowego na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy" 11,1 (2015), s. 74–93.

Włosek J., *Życie i działalność księdza biskupa Teofila Bromboszcza w latach 1886–1937*, Katowice 1987 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Ks. Ludwik Wrzoł (1881–1940)

AAK, *Akta personalne ks. Ludwika Wrzoła*, sygn. AP 943.

AAK, *Spuścizna ks. Konrada Szwedy*, sygn. 179/4.

Chrzan T., *Wrzoł Ludwik*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 1018–1022.

Czyż-Cieciak J., *Ludzie sumienia każdego wieku*, w: *Tożsamość ludzi sumienia. Wizyta Jana Pawła II w diecezji bielsko-żywieckiej w 1995 roku z perspektywy dwudziestu lat*, red. J. Czyż-Cieciak, Hurtownia „Misericordia" Odój Alina, Bielsko-Biała 2015, s. 118–150.

Jan Kasjan, *Rozmów dwadzieścia cztery*, cz. 1: *Rozmowa 1–10*, z łac. tłum., wstęp, objaśnienia L. Wrzoł, Fiszer i Majewski Księgarnia Uniwersytecka, Poznań 1928 (Pisma Ojców Kościoła 6).

Jan Kasjan, *Rozmów dwadzieścia cztery*, cz. 2: *Rozmowa 11–24*, z łac. tłum., wstęp, objaśnienia L. Wrzoł, Fiszer i Majewski Księgarnia Uniwersytecka, Poznań 1929 (Pisma Ojców Kościoła 7).

Klistała J., *Duchowni – ofiary niemieckiego zniewolenia*, Miles, Kraków 2019.

Lach-Bartlik L., *Ks. dr Ludwik Wrzoł – biblista i patrolog*, ŚSHT 43,1 (2010), s. 155–161.

Mandziuk J., *Wrzoł Ludwik*, w: *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 7, red. L. Grzebień, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1983, s. 453–455.

Maroń F., *Nekrolog. Śp. Ks. prałat dr Ludwik Wrzoł, rektor seminarium kapłańskiego w Widnawie*, WD 38,1–4 (1970), s. 57–58.

Nocoń A., *Ks. Ludwik Wrzoł (1881–1940), pedagog, tłumacz, męczennik z Gusen*, ŚSHT 38,2 (2005), s. 464–470.

Powrót do Polski wybitnego filozofa katolickiego, „Katolik" 73,39 (1939), s. 3.

Samsel R., *Ks. Ludwik Wrzoł. Świadectwo życia*, Instytut Teologiczny im. św. Jana Kantego, Bielsko-Biała 2016.

Świeży-Sobel A., *Ks. dr Ludwik Wrzoł – męczennik za wiarę. Budził nadzieję...*, GN (Bielsko-Żywiecki) 83,51 (2006), s. VI.

Wrzoł L., *„Pasterz" Hermasa a nauka o grzechach głównych*, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy" 10,9 (1920), s. 281–286.

Wrzoł L., *Cuda spirytyzmu*, „Słowo Żywe" 18 (1934), s. 1–4.

Wrzoł L., *Egzorty rekolekcyjne*, „Miesięcznik Katechetyczny *i Wychowawczy*" 7,2 (1917), s. 75–97.

Wrzoł L., *Konstantins des Grossen persönliche Stellung zum Christentum*, „Weidenauer Studien" 1 (1906), s. 227–269.

Wrzoł L., *O zabobonach*, „Słowo Żywe" 16 (1934), s. 1–4.

Wrzoł L., *Początki historyczne nauki o siedmiu grzechach głównych*, „Miesięcznik Katechetyczny i Wychowawczy" 8,1–2 (1919), s. 203-211; 8,9 (1919), s. 241–246; 9,1–2 (1920), s. 14–22.

Wrzoł L., *Religia spirytyzmu*, „Słowo Żywe" 17 (1934), s. 1–4.

Wrzoł J., Woźniak E., *W służbie Boga i ojczyzny. Ród Wrzołów z Zabrzega*, Towarzystwo Przyjaciół Czechowic-Dziedzic, Czechowice-Dziedzice 1994.

Ks. Rudolf Tomanek (1879–1941)

AAK, *Akta personalne ks. Rudolfa Tomanka*, 48/873.

Cichy S., *Wkład mszalika ks. Tomanka w ożywienie ruchu liturgicznego na Śląsku*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 71–79.

Grajewski A., *Tomanek Rudolf*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 439–440.

Greger P., *Posługa księdza Rudolfa Tomanka w kontekście polskiego ruchu liturgicznego*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 151–161.

Greń W., *Życie i działalność księdza Rudolfa Tomanka*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 11–16.

Mozor K., *Działalność katechetyczno-dydaktyczna księdza Rudolfa Tomanka na Śląsku Cieszyńskim*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 31–34.

Nowak-Wolna K., *Tomanek Rudolf (1879–1941)*, w: *Leksykon Polaków w Republice Czeskiej i Republice Słowackiej*, t. 4, red. Z. Jasiński, B. Cimała, Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego, Opole 2015, s. 360–363.

Paliński J., *Ksiądz Rudolf Tomanek – prekursor odnowy liturgicznej Soboru Watykańskiego II*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 139–149.

Studenski M., *Ks. Rudolf Tomanek jako pedagog i przyjaciel młodzieży na tle współczesnej sytuacji wychowawczej*, w: *Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego*, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002, s. 163–172.

Szklorz J., *Studium homiletyczne dorobku kaznodziejskiego ks. Rudolfa Tomanka*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, t. 3, red. W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1982, s. 190–279.

Tomanek R., *Bóg mocą moją! Nabożeństwo dla żołnierzy katolickich w rozmyślaniach, modlitwach i pieśniach*, Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1915.

Tomanek R., *Chwalcie Pana. Kancjonał oraz książka modlitewna dla młodzieży szkolnej*, Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1909.

Tomanek R., *Krótkie nabożeństwo na czas wojny w pieśniach i modlitwach*, Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1915.

Tomanek R., *Lekcje i ewangelie (perykopy) na każdy dzień roku kościelnego,* Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1930.

Tomanek R., *Liturgia na ambonie*, „Przegląd Homiletyczny" 1,1 (1923), s. 43–50.

Tomanek R., *Mszał na niedziele i święta*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1947.

Tomanek R., *Nabożeństwo dla żołnierzy katolickich znajdujących się na placu boju*, Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1915.

Tomanek R., *Przemówienie nad szczątkami Wielkich Synów Śląska śp. Karola Miarki, Pawła Stalmacha i ks. Ignacego Świeżego na cmentarzu centralnym w Cieszynie, dnia 24 października 1937*, Dziedzictwo Błogosławionego Jana Sarkandra, Cieszyn 1937.

Tomanek R., *Recenzja: J. Kramp, „Eucharistia"*, „Przegląd Homiletyczny" 3,2 (1925), s. 155–156.

Tomanek R., *Recenzja: P. Gueranger, „Rok Liturgiczny"*, „Przegląd Homiletyczny" 6,2 (1928), s. 147–148.

Życie i działalność ks. Rudolfa Tomanka. W trosce o zachowanie religijnej i kulturowej tożsamości Śląska Cieszyńskiego, red. J. Budniak, [b.n.w.], Cieszyn 2002.

Ks. Emil Szramek (1887–1942)

AAK, *Akta personalne ks. E. Szramka*, sygn. 48/825, 48/826, 48/827.

AAK, *Spuścizna ks. E. Szramka*, sygn. 119/1–119/69.

Bańka J., *Ks. Emil Szramek (1887–1942). Szkic biograficzny*, NP 18 (1963), s. 141–185.

Dudała H., *Szramek Emil*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 907–911.

Gawor J., *Jak ksiądz Szramek przygotowywał się do ostatniego kazania*, GN 18,42 (1945), s. 340.

Gawor J., *Testament ks. Emila Szramka*, GN 34,3 (1965), s. 15.

Heska-Kwaśniewicz K., *O sztuce kaznodziejskiej bł. ks. Emila Szramka (1887–1942)*, w: *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003, s. 32–41.

Olszar H., *Błogosławiony ksiądz Emil Szramek. Męczennicy 1939–1945*, Wydawnictwo Duszpasterstwa Rolników, Włocławek 2001, s. 34.

Przemówienie ks. kanonika dr. Szramka nad otwartym grobem ks. infułata Jana Kapicy w Tychach, GN 8,38 (1930), s. 4.

Strzoda J., *Ksiądz Emil Szramek jako głosiciel Słowa Bożego*, Katowice 1982 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Szewczyk L., *Tworzywo teologiczne kaznodziejstwa ks. Emila Szramka*, w: *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003, s. 42–53.

Szramek E., *Chrystus – Kamień węgielny*, GzO 1 (1918), s. 50–51.

Szramek E., *Czy Kościół jest potrzebny*, GzO 2,4 (1919), s. 169–173.

Szramek E., *Dziesięć lat Polski katolickiej*, GN 6,46 (1928), s. 9–10.

Szramek E., *Homiletyczne pokłosie z podróży do Ziemi św. Referat wygłoszony na kursie homiletycznym w Katowicach dnia 18 maja 1933*, „Przegląd Homiletyczny" 12,1 (1933), s. 1–15.

Szramek E., *Kazanie na Nowy Rok 1941, Dachau*, w: *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003, s. 141–143.

Szramek E., *Kazanie patriotyczne*, w: *Ambona polska wobec rocznicy Skargi (1536–1936)*, Przegląd Homiletyczny, Kielce 1937, s. 80–90.

Szramek E., *Kościół katolicki a narodowość*, GzO 2,1 (1919), s. 51–57.

Szramek E., *Nie zwyciężą Go!*, GzO 2,1 (1919), s. 2–5.

Szramek E., *O pracy parafialnej na Śląsku*, AK 15,24 (1929), s. 403–413.

Szramek E., *Praca wychowawcza duszpasterza na ambonie. Referat wygłoszony na V krajowym kursie duszpasterskim w Krakowie dnia 22 września 1933*, „Przegląd Homiletyczny" 11,4 (1933), s. 257–268.

Szramek E., *Psalm 9, 1-12 (do rozważania w obecnym czasie)*, GzO 2 (1919), s. 50.

Szramek E., *Typy Chrystusa w sztuce chrześcijańskiej a kapłan jako alter Christus*, „Ateneum Kapłańskie" 20,3 (1934), s. 272–277.

Szramek E., *Zaprzyjaźnienie*, GzO 1 (1918), s. 6.

Uwagi Redakcji, w: *Nowe oblicza bł. Emila Szramka*, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003, s. 144–145.

Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976.

Wycisło J., *Szramek Emil Michał*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 418–420.

Ks. Józef Czempiel (1883–1942)

Bł. Józef Czempiel, https://silesia.edu.pl/index.php/Bł._Józef_Czempiel [dostęp: 15.05.2023].

Czempiel J., *Ratujmy katolików*, w: *Pamiętnik dziesięcioletniej pracy abstynenckiej na Górnym Śląsku 1923–1933*, Katolicki Związek Abstynentów, Katowice 1933, s. 78–81.

Dziadek-Wilk J., Wilk J., *Śladami błogosławionego księdza Józefa Czempiela*, Medeia, Chorzów 2014.

Grządziel H., *Mój ojciec duchowny*, „Przegląd Katolicki" 53,33 (1963), s. 353–354.

Hojka Z., *Czempiel Józef*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 121–127.

Jeż I., *Błogosławiony ks. proboszcz Józef Czempiel (1883–1942)*, WD 67,9 (1999), s. 382–390.

Kęszka S., *Posługa polskich księży w KL Dachau i jej upamiętnienie*, „Biuletyn IPN" (2018), nr 1–2, s. 49–59.

Kiedos J., *Ci, którzy pracowali przed nami. O niektórych kapłanach archidiecezji katowickiej*, [b.n.w.], Bielsko-Biała 2002.

Kurek J., Hojka Z., *Śląski Machabeusz – ks. Józef Czempiel i jego parafia*, Parafia pw. Wniebowzięcia NMP w Chorzowie Batorym, Chorzów 1997.

Kurek J., *Józef Czempiel – kapłan, męczennik, Ślązak*, WD 64,4 (1999), s. 188–195.

Myszor J., *Czempiel Józef*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 73–74.

Myszor J., *Listy ks. Józefa Czempiela z obozów koncentracyjnych Mauthausen-Gusen i Dachau (1940–1942). Edycja tekstów i komentarz*, ŚSHT 25/26 (1992–93), s. 355–376.

Myszor J., *Listy z obozów koncentracyjnych, aresztów śledczych i więzień jako źródło historyczne*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy" 55,1 (2019), s. 43–54.

Myszor J., *Sługa Boży ks. Józef Czempiel (1883–1942)*, w: *Męczennicy za wiarę 1939–1945*, red. W. M. Moroz, A. Datko, Michalineum, Warszawa 1996, s. 89–95.

„Powiedz im, że o nich nie zapomniałem...". Błogosławiony Józef Czempiel (1883–1942), wybór źródeł / wprowadzenie i edycja dokumentów Z. Hojka, J. Kurek, A. Piontek, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2017.

Ks. Jan Macha (1914–1942)

Bednarski D., *Macha Jan*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 544–549.

Bednarski D., *Żyłem krótko, lecz cel swój osiągnąłem. Jan Macha (1914–1942)*, Emmanuel, Katowice 2014.

Bł. Jan Franciszek Macha (1914–1942), męczennik, https://silesia.edu.pl/index.php/ Bł._Jan_Macha, [dostęp: 13.06.2023].

Bryk B., *Posługa słowa ks. Jana Machy (1914–1942)*, Katowice 2017 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Lewandowski J.F., *Macha Jan Franciszek*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 250.

Macha J., *Obecność Chrystusa w Najświętszym Sakramencie Ołtarza*, w: D. Bednarski, *Żyłem krótko, lecz cel swój osiągnąłem. Jan Macha (1914–1942)*, Emmanuel, Katowice 2014, s. 225–229.

Macha J., *Za cztery godziny wyrok będzie wykonany... List XVI do rodziców z dnia 2 XII 1942 r.*, https://janmacha.gosc.pl/listy-i-kazania [dostęp: 13.06.2023].

Szweda K., *Bohaterstwo*, GN 24,35 (1951), s. 1–2.

Bp August Hlond (1881–1948)

Bednarski D., *Hlond August*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 274–283.

Biela B., *August Hlond – prekursor nowej ewangelizacji w Polsce*, „Studia Pastoralne" 9 (2013), s. 278–289.

Bromboszcz T., *Odezwa w związku ze zmianą biskupa w Katowicach*, WD 1,12 (1926), s. 73.

Gawlina J., *Z wojny i wygnania*, Hosianum, Rzym 1952.

Hlond A., *Akt poświęcenia się młodzieży męskiej Śląska Matce Bożej*, GN 2,21 (1924), s. 6.

Hlond A., *List do matki Marii Hlond, Poznań, 20 VI 1927*, w: *Acta Hlondiana. Materiały do życia i działalności kard. A. Hlonda Prymasa Polski (1881–1948)*, t. IV/2, red. S. Kosiński, [b.n.w.], Ląd 1970, s. 112.

Hlond A., *List Pasterski „O Ojcu Świętym"* (18 I 1924), RAAŚlP 3,11 (1924), s. 47–50.

Hlond A., *List Pasterski „O życie katolickie na Śląsku"* (1 III 1924), RAAŚlP 3,13 (1924), s. 59–66.

Hlond A., *List Pasterski „W sprawie Roku Jubileuszowego"* (24 XII 1924), RAAŚlP 4,11 (1925), s. 105–106.

Hlond A., *Misje Święte*, RAAŚlP 3,14 (1924), s. 86.

Hlond A., *Odezwa do młodzieży katolickiej na Śląsku*, GN 1,7 (1923), s. 3–4.

Hlond A., *Orędzie w sprawie II Śląskiego Zjazdu Katolickiego* (11 VII 1923), RAAŚlP 2,13 (1923), s. 25–27.

Hlond A., *Orędzie w sprawie koronacji Matki Boskiej Piekarskiej* (15 VIII 1925), w: *Pamiątka Koronacji Cudownego Obrazu Matki Boskiej Piekarskiej*, Nakładem Komitetu Przygotowawczego, Piekary 1926, s. 3–4.

Hlond A., *Pierwszy list pasterski* (17 XII 1922), GN 4,3 (1926), s. 6–7.

Hlond A., *W sprawie księży pozadiecezjalnych*, WD 1,4 (1926), s. 14.

Jasina P., *Chrystocentryzm jako droga odnowy państwa i Kościoła w nauczaniu kard. Augusta Hlonda*, Hlondianum, Poznań 2020.

Kant B., *Sztygar Bożej kopalni. Obrazki z życia ks. kardynała Augusta Hlonda*, Wydawnictwo Salezjańskie, Łódź 1980.

Kołodziej B., *Etos władzy sprawowanej w państwie według kardynała Augusta Hlonda*, w: *Kardynał August Hlond. Prymas Polski na nowo odczytany*, red. W. Królikowski, G. Paprotna, Akademia Ignatianum, Kraków 2017, s. 165–185.

Kosiński S., *August Hlond na Śląsku. W 60. rocznicę erygowania diecezji katowickiej*, ŚSHT 18 (1985), s. 7–25.

Krzyżanowski L., *Ksiądz biskup August Hlond wobec katolików niemieckiego pochodzenia na obszarze polskiego Górnego Śląska (1922–1926)*, „Wieki Stare i Nowe" 1 (2009), s. 212–227.

Lisiecki A., *W dniu objęcia urzędu pasterza diecezji śląskiej*, WD 1,13 (1926), s. 78–81.

Mandziuk J., *Hlond August Józef*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 134–139.

Maroń F., *Historia diecezji katowickiej*, NP 44 (1975), s. 9–87.

Musialik W., *Szkic do portretu duszpasterza śląskiego*, ŚSHT 27–28 (1994–95), s. 153–157.

Myszor J., *Ks. August Hlond: „Kilka luźnych uwag w sprawie erekcji biskupstwa na Śląsku". Przyczynek do genezy diecezji katowickiej*, „Seminare" 16 (2000), s. 485–494.

Myszor J., *Wprowadzenie*, w: *Ks. August Hlond na Górnym Śląsku 1922–1926. Listy pasterskie – odezwy – przemówienia*, oprac. J. Myszor, Emmanuel, Katowice 2013, s. 13–37.

Niewęgłowski J., *Służcie Bogu i Ojczyźnie – kardynał August Hlond do młodzieży*, „Seminare" 27 (2010), s. 137–149.

Olejnik K., *Rola wiary w kształtowaniu postawy katolickiej według Augusta kardynała Hlonda*, „Teologia i Moralność" 13,2 (2018), s. 254–266.

Olszar H., *Duchowieństwo katolickie w diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000.

Pawlik J., *Architekt nowej diecezji – ks. kardynał August Hlond*, w: *Prymas Polski August Kardynał Hlond. Materiały z sesji historycznej*, red. P. Wieczorek, Górnośląska Oficyna Wydawnicza, Katowice 1992, s. 23–30.

Pius XI, *Bulla „Vixdum Poloniae unitas"*, WD 1,1 (1925), s. 1–4.

Posadzy I., *Sylwetka duchowa ks. kardynała Augusta Hlonda*, NP 42 (1974), s. 279–307.

Prokop K.R., *Sukcesja święceń biskupich pasterzy kościoła katowickiego (1925/1926–2005/2006)*, ŚSHT 39,2 (2006), s. 391–411.

Rozporządzenia Administracji Apostolskiej na Śląsku dotyczące ambony, „Przegląd Homiletyczny" 2,4 (1924), s. 306.

Sakowicz E., *Kardynał August Hlond jako promotor laikatu*, „Seminare" 18 (2002) s. 593–603.

Serafin F., *Kardynał August Hlond – prymas Polski i mąż stanu*, w: *Prymas Polski August Kardynał Hlond. Materiały z sesji historycznej*, red. P. Wieczorek, Górnośląska Oficyna Wydawnicza, Katowice 1992, s. 31–44.

Sierzchuła P., *Kościół katolicki wobec marksizmu w okresie międzywojennym (1918–1939) w świetle nauczania kardynała Augusta Hlonda. Studium historyczno-społeczne*, Wrocław 2018 [mps, Biblioteka Papieskiego Wydziału Teologicznego].

Stefanik M.M., *Integralna wizja życia małżeńskiego i rodzinnego w myśli kardynała Augusta Hlonda SDB*, w: *Kardynał August Hlond. Prymas Polski na nowo odczytany*, red. W. Królikowski, G. Paprotna, Akademia Ignatianum, Kraków 2017, s. 210–226.

Szewczyk G., *Literacka twórczość kardynała Augusta Józefa Hlonda*, w: *Ksiądz kardynał dr August Hlond prymas Polski. Działalność i dzieła*, Górnośląskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk, Katowice 1998, s. 13–22.

Szymczyk J., *Obowiązki Polaków względem Ojczyzny w nauczaniu Prymasa Polski kard. Augusta Hlonda*, w: *Ogólnopolski Konkurs „Prymas Polski kard. August Hlond – Bogu i Ojczyźnie"*, t. 1, red. J.M. Olbert, Pomorski Oddział Katolickiego Stowarzyszenia

Civitas Christiana i Komitet Organizacyjny ds. Propagowania Dzieł i Nauczania Sługi Bożego kard. Augusta Hlonda, Gdańsk–Rumia 2009, s. 275–292.

Ustanowienie Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego, RAAŚlP 1,1 (1922), poz. 2, s. 1.

Warząchowska B., *Udział biskupów katowickich w rozwoju życia kulturalno-oświatowego na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy" 11,1 (2015), s. 74–93.

Wilk S., *Osoba kardynała Augusta Hlonda*, w: *Ks. kardynał August Hlond – społeczny wymiar nauczania*, red. G. Polok, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2006, s. 19–26.

Wilk S., *Rys biograficzny kardynała Augusta Hlonda*, w: *Prymas Polski August Kardynał Hlond. Materiały z sesji historycznej*, red. P. Wieczorek, Górnośląska Oficyna Wydawnicza, Katowice 1992, s. 9–22.

Wuwer A., *Państwo i zasady życia politycznego w nauczaniu kardynała Augusta Hlonda (1881–1948)*, w: *Ks. Kardynał August Hlond – społeczny wymiar nauczania*, red. G. Polok, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2006, s. 79–99.

Zimniak S., *Kardynał August Hlond Prymas Polski. Zarys okresu salezjańskiego*, „Ricerche Storiche Salesiane" 22,42 (2003), s. 67–135.

Życiorys Jego Eksc. Księdza Biskupa Dr. Augusta Hlonda, GN 4,1 (1926), s. 4–9.

Ks. Michał Lewek (1878–1967)

Bańka J., *Ks. infułat dr Michał Lewek (1878–1967)*, NP 44 (1975), s. 245–268.

Bańka J., *Nekrolog*, WD 36,11–12 (1968), s. 276–279.

Bartosik K., *Życie i działalność ks. infułata dra Michała Lewka w latach 1978–1967*, Katowice 1986 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Dębiński J., *Udział Kościoła w odbudowie niepodległej Polski*, „Fides, Ratio et Patria. Studia Toruńskie" 8 (2018), s. 22–42.

Helik J., Kornecki A., *Ks. Michał Lewek*, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1992*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1991, s. 55–57.

Jeziorski H., *Patrzył szeroko na świat. Wspomnienie o ks. inf. Michale Lewku*, GN (Gliwicki) 85,38 (2008), s. V.

Jeziorski H., *Wkład duchownych rzymskokatolickich i sióstr zakonnych w rozwój szkolnictwa na ziemi tarnogórskiej w latach 1922–1939*, ŚSHT 22 (1989), s. 139–154.

Ks. Michał Lewek – długoletni proboszcz tarnogórski, https://tarnowskiegory.pl /2018/08/slawni-tarnogorzanie/ [dostęp: 12.11.2024].

Ks. Michał Lewek, w: *Zmarli kapłani Kościoła katowickiego*, t. 1: *Kapłani wyświęceni do 1922 roku*, cz. 2: *Kapłani w latach 1901–1922*, oprac. E. Nalepa, Katowice 1999 [mps, Archiwum autora opracowania], s. 42–44.

Lewek M., *Ambona w duszpasterstwie robotników*, „Przegląd Homiletyczny" 16,4 (1936), s. 307–313.

Lewek M., *Górnośląski plebiscyt z roku 1921 oraz udział w nim duchowieństwa katolickiego,* w: *Sacrum Poloniae Millennium*, t. 7, Typis Pontificiae Universitatis Gregorianae, Rzym 1960, s. 545–619.

Lewek M., *Jakimi charytatywnymi środkami może duszpasterz łagodzić skutki bezrobocia*, w: *Pamiętnik kursu społeczno-duszpasterskiego urządzonego przez Związek Kapłanów „Unitas" w Katowicach, 20 i 21 kwietnia 1932 roku*, Księgarnia i Drukarnia Katolicka, Katowice 1932, s. 39–52.

Lewek M., *Opis i wyniki pewnej aktualnej ankiety duszpasterskiej*, „Duszpasterz" 1,2 (1937), s. 28–32; 1,3 (1937), s. 59–64; 1,4 (1937), s. 96–99; 1,5 (1937), s. 121–125.

Lewek M., *Organizacja parafii w Niemczech*, w: *Pamiętnik kursu duszpasterskiego urządzonego w Krakowie w dniach od 5 do 9 listopada 1928 r.*, Związek Kapłanów „Unitas", Kraków 1929, s. 15–28.

Lewek M., *Prawo moralne w życiu małżeńskim, względnie moralność życia małżeńskiego*, w: *Pamiętnik kursu duszpasterskiego urządzonego w Krakowie w dniach od 5 do 9 listopada 1928 r.*, Związek Kapłanów „Unitas", Kraków 1929, s. 276–294.

Lewek M., *Ruch rekolekcyjny*, WD 6,11 (1931), s. 134–135.

Lewek M., *Zagadnienia robotników przemysłowych z punktu widzenia duszpasterskiego, ze szczególnym uwzględnieniem enuncjacji społecznych ostatnich papieży*, 1944 [mps, AAK, *Spuścizna ks. Michała Lewka*, sygn. 204/1].

Lewek Michał, https://silesia.edu.pl/index.php/Lewek_Michał [dostęp: 12.11.2024].

Lewek Michał dr, w: J. Klistała, *Duchowni. Ofiary niemieckiego zniewolenia*, Miles, Kraków 2019, s. 274–275.

Lewek Michał, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, s. 215–216.

Ludwikowski R., *Tarnogórskie kina w okresie międzywojennym*, w: *Rocznik Muzeum w Tarnowskich Górach*, t. 5, red. K. Gwóźdź, Z. Krzykowska, Muzeum Tarnowskie Góry, Tarnowskie Góry 2017, s. 125–137.

Mandziuk J., *Lewek Michał*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1918–1981*, t. 6, red. L. Grzebień, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1983, s. 319–320.

Nowak J., *Kronika miasta i powiatu Tarnowskie Góry*, Księgarnia Polska J. Nowaka, Tarnowskie Góry 1927.

Olszar H., *Kościół w Polsce w okresie międzywojennym (1918–1939)*, „Sympozjum" 8,1 (2004), s. 7–48.

Wywiad z ks. dr. Herbertem Jeziorskim z dnia 15.11.2024 [mps, Archiwum autora opracowania].

Bp Stanisław Adamski (1875–1967)

[bez autora], *Diecezjalne konferencje na temat: Kazania katechetyczne*, WD 11,2 (1936), s. 114–115.

AAK, *Akta personalne Stanisława Adamskiego*, sygn. 48/5–6.

Adamski S., *Dekret erekcyjny „Misji Wewnętrznej Diecezji Katowickiej"*, WD 7,5 (1932), s. 172.

Adamski S., *Dekret w sprawie jurysdykcji dla księży sąsiadujących z sobą dekanatów Administracji Apostolskiej Opolskiej i Diecezji Katowickiej*, WD 16,1 (1948), s. 9.

Adamski S., *Duszpasterstwo szkolne*, WD 10,12 (1935), s. 417–425.

Adamski S., *Instrukcja dla kapłanów w sprawie wprowadzenia w życie Misji Wewnętrznej Diecezji Katowickiej*, WD 7,5 (1932), s. 179–184.

Adamski S., *Jurysdykcja dla kapłanów dekanatów diecezji częstochowskiej, które graniczą z diecezją katowicką*, WD 31,1 (1963), s. 21.

Adamski S., *Jurysdykcja udzielona kapłanom archidiecezji krakowskiej na terenie diecezji katowickiej*, WD 29,9–10 (1961), s. 179.

Adamski S., *List pasterski „Christus vincit, regnat, imperat" z 1 grudnia 1930*, WD 5,11 (1930), s. 112–116.

Adamski S., *List pasterski „Zawiedli ludzie – Bóg pomoże" z lutego 1934*, WD 9,2 (1934), s. 31–37.

Adamski S., *List pasterski J. E. ks. Biskupa Stanisława Adamskiego do wiernych diecezji katowickiej oraz Śląska za Olzą*, GN 17,21 (1939), s. 405–406.

Adamski S., *List pasterski na 10-lecie ustanowienia diecezji katowickiej z 12 lutego 1936*, WD 11,2 (1936), s. 74–94.

Adamski S., *List pasterski na jubileusz encykliki „Rerum novarum" z 12 lipca 1931*, WD 6,6–7 (1931), s. 57–59.

Adamski S., *List pasterski o błogosławionej Bronisławie z 19 sierpnia 1937*, WD 12,8 (1937), s. 299–307.

Adamski S., *List pasterski o dobroczynności w czasie kryzysu gospodarczego z 16 listopada 1931*, WD 6,11 (1931), s. 123–126.

Adamski S., *List pasterski w sprawie rozszerzenia kultu bł. Jana Sarkandra i bł. Melchiora Grodzieckiego w całej Polsce z 28 sierpnia 1932*, WD 7,9 (1932), s. 325–331.

Adamski S., *List pasterski w sprawie Zjazdów Kongregacji Mariańskich z 1933*, WD 8,9 (1933), s. 269–274.

Adamski S., *List po powrocie z wygnania wojennego*, WD 15,1 (1945), s. 6–11.

Adamski S., *List w sprawie języka liturgicznego w Kościele,* WD 14,6–7 (1939), s. 204–210.

Adamski S., *Orędzie Biskupa Katowickiego do duchowieństwa i wiernych diecezji katowickiej z 14 kwietnia 1934*, WD 9,4 (1934), s. 102–108.

Adamski S., *Orędzie Biskupa Katowickiego na Święto Młodzieży z 9 listopada 1936*, WD 11,11 (1936), s. 417–420.

Adamski S., *Orędzie J. E. Ks. Biskupa Stanisława Adamskiego z okazji uroczystej koronacji J. Św. Piusa XII z 6 marca 1939*, WD 14,3 (1939), s. 70–75.

Adamski S., *Orędzie Stanisława Adamskiego biskupa katowickiego, administratora Śląska Zaolziańskiego do kapłanów i wiernych, świeckich i zakonnych Śląska Zaolziańskiego z 10 listopada 1938*, WD 13,11 (1938), s. 411–415.

Adamski S., *Orędzie Stanisława Biskupa Katowickiego na Tydzień Miłosierdzia z 17 września 1938*, WD 13,9 (1938), s. 316–319.

Adamski S., *Orędzie w sprawie Misji Wewnętrznej Diecezji Katowickiej*, WD 7,5 (1932), s. 164–170.

Adamski S., *Orędzie w sprawie pomocy materialnej dla ubogich na Święta Bożego Narodzenia*, WD 9,12 (1934), s. 432–434.

Adamski S., *Orędzie w sprawie Tygodnia Miłosierdzia z listopada 1935*, WD 10,11 (1935), s. 374.

Adamski S., *Propaganda rekolekcyj zamkniętych*, „Przegląd Homiletyczny" 9 (1931), s. 308.

Adamski S., *Regulamin Rady i Sekretarjatu Rekolekcyjnego Diecezji Katowickiej*, WD 10,3 (1935), s. 133–135.

Adamski S., *Rozporządzenie w sprawie organizacji Misji Wewnętrznej*, WD 7,5 (1932), s. 177–179.

Adamski S., *Statut Kółka Homiletycznego Kapłanów Diecezji Katowickiej*, WD 7,4 (1932), s. 122–123.

Adamski S., *Statut Misji Wewnętrznej Diecezji Katowickiej*, WD 7,5 (1932), s. 172–177.

Adamski S., *W sprawie ożywienia gorliwości w nauczaniu katechizmu*, WD 10,10 (1935), s. 336–337.

Adamski S., *W sprawie uroczystości i manifestacyj narodowych*, WD 9,4 (1934), s. 128–129.

Adamski S., *Wezwanie do modlitwy o pokój,* GN 17,36 (1939), s. 705–706.

Adamski S., *Wskazówki dla kapłanów świeckich i zakonnych, udzielających rekolekcji w diecezji katowickiej*, WD 9,7-8 (1934), s. 217–220.

Adamski S., *Z okazji powrotu do diecezji i objęcia urzędowania*, WD 24,9–12 (1956), s. 128–133.

Bednorz H., *Biskup Adamski, jak go przez 30 lat widziałem*, WD 36,1–2 (1968), s. 30–38.

Brom R., *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009.

Brom R., *Przepowiadanie ks. bpa Stanisława Adamskiego w latach 1930–1947*, w: *Ksiądz biskup Stanisław Adamski. Działalność duszpasterska i społeczna w diecezji katowickiej. Materiały posesyjne*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2002, s. 23–36.

Bromboszcz T., *Mowy pogrzebowe*, WD 11,5 (1936), s. 200–201.

Heska-Kwaśniewicz K., *Zofia Kossak o katowickich biskupach: Arkadiuszu Lisieckim i Stanisławie Adamskim*, ŚSHT 36,1 (2003), s. 252–257.

Kłakus M., *Kulisy wyboru Stanisława Adamskiego na biskupa katowickiego (1930)*, ŚSHT 48,1 (2015), s. 14–29.

Kobylnicki J., *Biskup Stanisław Adamski (Życiorys)*, WD 36,1–2 (1968), s. 9–14.

Kobylnicki J., *Diamentowe gody*, WD 27,11 (1959), s. 239–243.

Korespondencja Augusta Hlonda i Józefa Gawliny w latach 1924–1948, red. J Myszor, J. Konieczny, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003.

Ks. Infułat Stanisław Adamski – Biskupem Śląskim, „Tygodnik Kościelny" 1,37 (1930), s. 61.

Letocha R., *Myśl i działalność społeczna biskupa Stanisława Adamskiego*, „Studia Religiologica" 43 (2010), s. 157–167.

Łącka G., *Społeczno-kulturalny aspekt listów pasterskich i orędzi biskupa Stanisława Adamskiego publikowanych na łamach „Wiadomości Diecezjalnych" w latach 1930–1939*, „Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych" 35,2 (2012), s. 223–241.

Maroń F., *Historia diecezji katowickiej*, NP 44 (1975), s. 9–87.

Maśliński S., *„Misja Wewnętrzna" na ambonie*, WD 8,9 (1933), s. 298–300.

Myszor J., Adamski Stanisław, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 6–11.

Myszor J., *Sylwetka polityczna bpa Stanisława Adamskiego w latach 1945–1952*, ŚSHT 27–28 (1994–95), s. 113–138.

Olszar H., *Duchowieństwo katolickie w diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000.

Olszar H., *Listy pasterskie biskupa Stanisława Adamskiego w zbiorach Biblioteki Teologicznej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach*, „Fides: Biuletyn Bibliotek Kościelnych" 32–33,1–2 (2011), s. 93–98.

Rak R., *Charakterystyczne rysy duszpasterstwa biskupów katowickich (1922–1992)*, w: *Metropolia Katowicko-Górnośląska. Dziedzictwo historii. Wyzwanie wobec przyszłości*, red. W. Świątkiewicz, J. Wycisło, Societas Scientiis Favendis Silesiae Superioris – Instytut Górnośląski, Katowice 1994, s. 30–44.

Rak R., *Uwagi w związku z przemówieniami biskupa Stanisława Adamskiego* (19.09.2000), w: R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009, s. 317–319.

Ryszka R., *Prawo partykularne Kościoła katowickiego w zakresie posługi nauczania. Studium historyczno-prawne*, Katowice 1981 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Szewczyk L., *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009.

Szlachta D., *Adamski Stanisław*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 24–29.

Szymecki S., *Kwitnąca jesień. Wspomnienie o zmarłym Biskupie Adamskim*, GN 37,3 (1968), s. 16.

Tomko A., Chłopecki T., *Aktywność biskupa Stanisława Adamskiego w okresie II Rzeczypospolitej*, „Roczniki Teologiczne" 66,12 (2019), s. 123–136.

Warząchowska B., *Udział biskupów katowickich w rozwoju życia kulturalno-oświatowego na Górnym Śląsku w latach 1922–1939*, „Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy" 11,1 (2015), s. 74–93.

Ważniejsze listy pasterskie i orędzia biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (wykaz), WD 27,11 (1959), s. 243–247.

Wspomnienie abpa Stanisława Szymeckiego z 26.01.2000 r. w: R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009, s. 315.

Wspomnienie bpa Ignacego Jeża z 11.05.1998 r., w: R. Brom, *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009, s. 312–314.

X. Infułat Stanisław Adamski Biskupem diecezji Śląskiej, „Przewodnik Katolicki" 36,37 (1930), s. 6.

Ks. Józef Stokowy (1912–1969)

AAK, *Akta personalne ks. Józefa Stokowego*, sygn. 48/798.

Archiwum Parafii Świętego Józefa Robotnika w Katowicach-Józefowcu, *Kronika parafialna* [rękopis bez paginacji].

Banaś K., *Niepublikowany tekst piekarskiej nauki stanowej arcybiskupa Karola Wojtyły*, ŚSHT 45,1 (2012), s. 168–176.

Bednorz H., *Słowo nad grobem*, WD 37,5–6 (1969), s. 65.

Chrobok M., *Z dziejów Ornontowic. Absolwenci szkół wyższych w okresie międzywojennym*, „Głos Ornontowic" (1999), nr 15, s. 11.

Fragmenty zapisków ks. Stokowego w kronice parafii św. Józefa Katowice-Józefowiec, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1985*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1984, s. 81–88.

Olejniczak S. (oprac.), *Ks. Józef Stokowy w anegdocie*, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1985*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1984, s. 88–89.

Olszar H., *Godny naszej pamięci. Ksiądz Józef Stokowy (1912–1969). „Kapłan według Serca Bożego"*, WArK 67,6–7 (1999), s. 313–315.

Olszar H., *Od „Jozefata" do Józefowca. Duszpasterze i parafia św. Józefa Robotnika w Katowicach-Józefowcu*, Drukarnia Archidiecezjalna, Katowice 2013.

Olszar H., *Stokowy Józef*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 868–871.

Ornontowicz J., *A było mu Pietrek*, GN 21,51 (1948), s. 413.

Ornontowicz J., *Medycyna nie kłamie*, GN 21,44 (1948), s. 358.

Ornontowicz J., *Zaczęło się zwykle*, GN 21,48 (1948), s. 389.

Ornontowicz J., *Zbudź się i przejrzyj*, GN 21,46 (1948), s. 373–374.

Sapiński A., *Nekrolog*, WD 37,5–6 (1969), s. 65–67.

Smandzich J., *Kapłan według Serca Bożego. Wspomnienie o ks. Józefie Stokowym (1912–1969)*, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1985*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1984, s. 80–81.

Stokowy J., *Kazania*, Parafia św. Józefa Robotnika w Katowicach-Józefowcu, Katowice-Józefowiec 2010.

Stokowy Józef, https://silesia.edu.pl/index.php/Stokowy_Józef [dostęp: 29.10.2024].

Ks. Stanisław Maśliński (1889–1969)

Antonów-Nitsche I., *Maśliński Stanisław*, w: *Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku*, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996, s. 263–264.

Archiwum Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach, *Konferencje i medytacje Maślińskiego wygłoszone do alumnów śląskiego seminarium w latach 1924–1932.*

Bednorz H., *Słowo nad grobem ks. Stanisława Maślińskiego*, WD 37,11–12 (1969), s. 181–182.

Dyrda E., *Wspomnienie wikarego o śp. ks. Stanisławie Maślińskim*, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1987*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1986, s. 63–67.

Górecki J., *Anegdoty z koloratką*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003.

Karkosz A., *Duszpasterstwo w dekanacie mysłowickim w latach 1922–1939*, Studio Impreso, Mysłowice 2017.

Mandziuk J., *Maśliński Stanisław*, w: *Słownik polskich teologów katolickich 1918–1981*, t. 6, red. L. Grzebień, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1983, s. 430–431.

Marek A., *Teologiczno-duszpasterskie przesłanki podstawowej formacji do kapłaństwa w świetle poglądów ks. Stanisława Maślińskiego jako regensa Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie*, ŚSHT 32 (1999), s. 18–202.

Marzec H., *Ksiądz Stanisław Maśliński – duszpasterz parafii Niepokalanego Poczęcia NMP w Katowicach,* Katowice 2016 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Maśliński S., *Ambona o moralności płciowej*, „Przegląd Homiletyczny" 7,1 (1929), s. 23–34.

Maśliński S., *Duchowieństwo a Seminarium Duchowne*, Księgarnia i Drukarnia Katolicka, Katowice 1929.

Maśliński S., *Misja Wewnętrzna na ambonie*, WD 8,9 (1933), s. 298–300; WD 8,10 (1933), s. 330–331 i WD 8,11 (1933), s. 370–374.

Maśliński S., *Praca wychowawcza Seminarium Duchownego*, WD 7,4 (1932), s. 138–148.

Maśliński S., *Praca wychowawcza władzy seminaryjnej*, w: *Pamiętnik VI zjazdu Zakładów Teologicznych,* Przegląd Homiletyczny, Kielce 1931, s. 38–52.

Maśliński S., *Przygotowanie kleryków do współczesnej pracy duszpasterskiej*, w: *Pamiętnik V Zjazdu Związku Zakładów Teologicznych*, Przegląd Homiletyczny, Kielce 1929, s. 69–84.

Olszar H., *Duchowieństwo katolickie diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000.

Olszar H., *Maśliński Stanisław*, w: *Leksykon Panteonu Górnośląskiego*, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020, s. 567–575.

Olszar H., *Rektorzy Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w latach 1924–2004*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004, s. 92–103.

Pluta W., *O człowieku nadziei, wiary i miłości – kazanie na pogrzebie ks. Stanisława Maślińskiego*, WD 37,11–12 (1969), s. 173–181.

Stanisław Maśliński, https://pl.wikipedia.org/wiki/Stanisław_Maśliński [dostęp: 10.10.2024].

Trojnar A., *Ks. prałat Stanisław Maśliński – proboszcz Kościoła Mariackiego w Katowicach*, w: *Kościół Mariacki w Katowicach. Fakty i ludzie*, cz. 4, red. R. Brom, J. Malicki, A. Suchoń, J. Śliwiok, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2010, s. 9–15.

Uniwersyteckie wykłady dla duchowieństwa, „Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie" 25,6–7 (1935), s. 247–248.

Zimoń D., *Stanisław Maśliński (1889–1969)*, w: *„Z tej ziemi". Śląski kalendarz katolicki na rok 1987*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1986, s. 59–62.

Żebrok F., *Dzieje Śląskiego Seminarium Duchownego*, NP 44 (1975), s. 89–116.

Ks. Józef Szubert (1906–1973)

Archiwum Dekanatu Ruda Śląska, J. Szubert, *Konferencje.*

Dziwoki J., *Schubert Józef*, w: *Leksykon duchowieństwa represjonowanego w PRL w latach 1945–1989*, red. J. Myszor, t. 1, Verbinum, Warszawa 2002, s. 254–257.

Grzesiuk S., *Pięć lat kacetu*, wyd. 3, Książka i Wiedza, Warszawa 1964.

Ks. Józef Szubert, w: *Zmarli kapłani Kościoła katowickiego*, t. 2: *Kapłani wyświęceni w latach 1923–1939 (do wybuchu II wojny światowej)*, oprac. E. Nalepa, Katowice 1999 [mps, Archiwum autora opracowania], s. 151.

Kuźnik G., *Grzesiuk, śląski ksiądz i robotnik z Sosnowca*, https://dziennikzachodni.pl/grzesiuk-slaski-ksiadz-i-robotnik-z-sosnowca/ar/11806443 [dostęp: 12.11.2024].

Kuźnik G., *Ksiądz Józef Schubert uratował żydowską rodzinę. Później trafił na Godulę*, https://rudaslaska.naszemiasto.pl/ksiadz-jozef-schubert-uratowal-zydowska-rodzine-pozniej/ar/c1-1945843 [dostęp: 13.11.2024].

Nocoń T., *Indywidualny Plan Badawczy doktoranta w Szkole Doktorskiej w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach*, Katowice 2023 [mps, Archiwum autora opracowania].

Szubert Józef, https://silesia.edu.pl/index.php/ Szubert_Józef [dostęp: 09.11.2024].

Szubert Józef, w: J. Klistała, *Duchowni. Ofiary niemieckiego zniewolenia*, Miles, Kraków 2019, s. 378.

Szubert Józef, w: *Słownik biograficzny duchowieństwa (archi)diecezji katowickiej 1922–2008*, red. J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009, s. 396–397.

Szwajca B., *Wśród Ślązaków*, w: *Dzieci Holokaustu mówią...*, t. 2, oprac. J. Gutenbaum, A. Latała, Stowarzyszenie „Dzieci Holocaustu" w Polsce, Warszawa 2001, s. 196–208.

Bibliografia do pozostałej treści

Adamski S., *Pogląd na skład osobowy duchowieństwa diecezji katowickiej*, WD 12,1 (1937), s. 15–18.

Archiwum Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Katowicach, *Ratio studiorum w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym w Katowicach.*

Bednarski D., *Żyłem krótko, lecz cel swój osiągnąłem. Jan Macha (1914–1942)*, Emmanuel, Katowice 2014.

Bednorz H., *Dekret Biskupa Katowickiego Herberta Bednorza z 10 XII 1973 r. w sprawie pogłębienia formacji intelektualnej młodszych roczników kapłańskich*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976, s. 135–136.

Bednorz H., *Dekret promulgacyjny*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976, s. IX–X.

Bednorz H., *List pasterski o potrzebie zwołania synodu*, WD 40,3–5 (1972), s. 57–60.

Bednorz H., *Wstęp do uchwał synodalnych*, w: *Wiara, modlitwa i życie w Kościele katowickim. Uchwały I Synodu Diecezji Katowickiej*, [b.n.w.], Katowice–Rzym 1976, s. VII–VIII.

Bednorz H., *Zapowiedź I Synodu Diecezji Katowickiej*, WD 40,1–2 (1972), s. 46.

Benedykt XV, *Codex Iuris Canonici* (27.05.1917), Typis Polyglottis Vaticanis, Rzym 1918.

Benedykt XV, *Encyklika „Humani generis redemptionem"*, AAS (1917), nr 9, s. 305–317.

Bibliografia homiletyczna, http://homileci.pl/bibliografia/ [dostęp: 13.04.2024]

Bista S., *Posługa kapłańska w Kościele katowickim*, WD 43,10–11(1975), s. 187–195.

Boyes J., *Great Speeches*, Arcturus, London 2018.

Brom R., *Nauczanie pasterskie biskupa katowickiego Stanisława Adamskiego (1930–1967)*, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach, Katowice 2009.

Brom R., *Posługa Słowa Bożego według nauki I Synodu Diecezji Katowickiej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2005.

Broński W., *Formacja homiletyczna alumnów w wyższych seminariach duchownych w Polsce. Studium homiletyczne*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2007.

Broński W., *Homilia*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 288–291.

Bryk B., *Posługa słowa ks. Jana Machy (1914–1942)*, Katowice 2017 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Brzozowski M., *Kryzys współczesnego kaznodziejstwa i sposoby jego przezwyciężania*, RT 20,6 (1973), s. 87–94.

Brzozowski M., *Problemy wykładu homiletyki w seminarium duchownym*, RT 27,6 (1980), s. 57–70.

Brzozowski M., *Przepowiadanie homilijne*, „Współczesna Ambona" 12,3 (1984), s. 163–168.

Burda G., *Troska o rozwój kaznodziejstwa w diecezji katowickiej w okresie międzywojennym w świetle zachowanych dokumentów*, Katowice 1987 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Chrostek S., *Rozwój podziału administracyjnego diecezji katowickiej po II wojnie światowej*, ŚSHT 8 (1975), s. 191–198.

Dla rządu, lecz nie dla Kościoła, „Górnoślązak" 1,32 (1902),

Draguła A., *Kaznodziejstwo posoborowe: przed czy po odnowie?*, „Colloquia Theologica Ottoniana" 13,1 (2013), s. 57–72.

Egzamin proboszczowski w roku 1955, WD 23,1–2 (1955), s. 12.

E-ncyklopedia wiedzy o Kościele katolickim na Śląsku, https://silesia.edu.pl/index.php/Strona_główna [dostęp: 12.04.2024].

Fant C.E., Pinson W.M., *A treasury of great preaching. An encyclopedia of preaching*, W Pub Group, Dallas 1995.

Friedrich M., *Dzieje Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie w latach 1921–1980,* Katowice 1991 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Grajewski A., *Wygnanie. Diecezja katowicka w czasach stalinowskich*, wyd. 3, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2002.

Große Predigten. 2000 Jahre Gottes Wort und christlicher Protest, red. J.H. Claussen, M. Rössler, Verlag Herder GmbH, Darmstadt 2015.

Haduch H., *Zasady wymowy,* Wydawnictwo Księży Jezuitów, Kraków 1927.

Kałdon S., *Charakterystyka kaznodziejstwa na ziemiach polskich pod zaborem austriackim na przełomie XIX i XX wieku*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny" 7,2 (1999), s. 35–54.

Kamiński R., *Parafia w diecezji i Kościele powszechnym*, RT 30,6 (1983), s. 99–117.

Kamiński R., *Urzeczywistnianie się Kościoła w diecezji i parafii*, w: *Teologia pastoralna*, t. 1, red. R. Kamiński, Atla 2, Lublin 2000, s. 151–159.

Kapica J., *Kazania. Mowy – odezwy*, red. E. Szramek, Kółko Homiletyczne Kapłanów Diecezji Katowickiej, Katowice 1933.

Kaufhold M., *Die großen Reden der Weltgeschichte,* Marix Verlag, Wiesbaden 2007.

Kiedos J., *Organizacja studiów w Wyższym Śląskim Seminarium Duchownym po II wojnie światowej*, ŚSHT 22 (1989), s. 155–162.

Kłakus M., *Geneza i rozwój Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie (1924–1945)*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004, s. 15–50.

Kołek A., *Problematyka społeczno-religijna w kaznodziejstwie biskupa Herberta Bednorza (1967–1989)*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2002.

Ks. August Hlond na Górnym Śląsku 1922–1926. Listy pasterskie – odezwy – przemówienia, oprac. J. Myszor, Emmanuel, Katowice 2013.

Kuc L., *Inspiracje soborowe w homiletyce*, w: *Myśl posoborowa w Polsce*, red. J. Myśkow, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1970, s. 205–217.

Kuc L., *Krótki traktat o teologii komunikacji*, Lumen, Leszno k. Błonia 1997.

Leclercq J., *La figura della donna nel medioevo*, Jaca Book, Milano 1994.

Leksykon Panteonu Górnośląskiego, red. A. Kłos-Skrzypczak, H. Olszar, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2020.

Lend Me Your Ears. Great Speeches in History, red. W. Safire, W.W. Norton & Company New, York 1997.

Lewek A., *Aktualna sytuacja kaznodziejstwa*, AK 66,2 (1974), s. 300–314.

Lewek A., *Funkcja kerygmatyczna Kościoła w świetle Vaticanum II. Istota i zadania*, t. 1, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1984.

Lewek A., *Podstawy teologiczne posłannictwa kaznodziei*, w: *Sługa Słowa*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 1997, s. 15–22.

Lewek A., *Słowo Boże a świat współczesny*, „Chrześcijanin w Świecie" 30,4 (1974), s. 70–81.

Lewek A., *Współczesna odnowa kaznodziejstwa. Z najnowszych dziejów ruchu homiletycznego*, t. 1 i 2, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1980.

Łysy H., *Kazanie katechizmowe czy homilia w kościelnej posłudze słowa?*, w: *Z zagadnień współczesnej homiletyki*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 1993, s. 61–96.

Marek A., *Model życia kapłańskiego w świetle nauczania biskupów i kapłanów diecezji katowickiej w Drugiej Rzeczypospolitej, Kuria Metropolitalna w Katowicach*, Katowice 2000.

Myszor J., *Duszpasterstwo parafialne na Górnym Śląsku w latach 1821–1914*, Kuria Diecezjalna w Katowicach, Katowice 1991.

Myszor J., *Historia diecezji katowickiej, Drukarnia Archidiecezjalna w Katowicach*, Katowice 1999.

Myszor J., *Kościół na Górnym Śląsku. Od diecezji wrocławskiej do archidiecezji katowickiej*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2008.

Myszor J., *Wprowadzenie*, w: *Ks. August Hlond na Górnym Śląsku 1922–1926. Listy pasterskie – odezwy – przemówienia*, oprac. J. Myszor, Emmanuel, Katowice 2013, s. 13–37.

Nowe oblicza bł. Emila Szramka, red. K. Heska-Kwaśniewicz, J. Myszor, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2003.

Okoński R., *Liturgiczne kazanie mszalne w ujęciu Piusa Parscha*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, red. L. Kuc, W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1975, s. 294–322.

Olszar H., *Duchowieństwo katolickie w diecezji śląskiej (katowickiej) w Drugiej Rzeczypospolitej*, Kuria Metropolitalna w Katowicach, Katowice 2000.

Palion A., *„Seminarium to też budynek". Zarys historyczny powstania budynków Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego w Krakowie i Katowicach*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004, s. 139–174.

Panuś K., *Historia kaznodziejstwa*, Wydawnictwo Salwator, Kraków 2007, s. 10.

Panuś K., *Kaznodziejstwo, t. 1: Kościół powszechny*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2022.

Panuś K., *Kaznodziejstwo, t. 3: Kościół w Polsce od oświecenia do współczesności*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2022.

Panuś K., *Rola historii kaznodziejstwa w procesie kształcenia kaznodziei*, w: *Integralne kształcenie kaznodziei*, red. W. Broński, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 253–261.

Panuś K., *Uratować naród! Głos z ambony katedry wawelskiej okresu niewoli narodowej 1795–1918*, Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej, Kraków 1996.

Panuś K., *Wielcy mówcy katedry na Wawelu*, Wydawnictwo UNUM Kraków 2008.

Panuś K., *Wielcy mówcy Kościoła w Polsce*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2005.

Panuś K., *Wielcy mówcy Kościoła*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2004.

Panuś K., *Wstęp*, w: *Wielcy kaznodzieje* Krakowa, red. K. Panuś, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2006, s. 3–6.

Panuś K., *Zarys historii kaznodziejstwa w Kościele katolickim*, t. 1, Wydawnictwo M, Kraków 1999.

Pazera W., *Charakterystyka kazań moralnych w świetle potrzeb społecznych w Polsce w okresie międzywojennym*, „Częstochowskie Studia Teologiczne" 17/18 (1989/1990), s. 195–209.

Piskorz J., *Egzamin proboszczowski z homiletyki,* WD 24,7–8 (1956), s. 123–124.

Pius X, *Encyklika „Acerbo nimis"*, AAS (1905), nr 37, s. 613–623.

Pius XI, *Bulla „Vixdum Poloniae unitas"*, WD 1,1 (1925), s. 1–4.

Polska bibliografia homiletyczna, red. W. Przyczyna, L. Szewczyk, Wydawnictwo M, Kraków 2007.

Przyczyna W., *Słowo Boże i ludzkie w kazaniu. Charakterystyczne cechy kazania jako utworu mówionego*, w: *Współczesna polszczyzna w odmianie opracowanej (oficjalnej),* red. Z. Kurzowa, W. Śliwiński, Universitas, Kraków 1994, s. 167–170.

Referat Duszpasterski Kurii Diecezjalnej, *Śląski styl życia katolickiego*, WD 40,11–12 (1972), s. 239–245.

Simon H., *Funkcja homilii liturgicznej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego" 11 (1985), s. 193–209.

Siwek G., *Homiletyka w relacji do teologii pastoralnej*, „Studia Pastoralne" 1 (2005), s. 107–125.

Siwek G., *Miejsce retoryki w homiletyce*, w: *Retoryka dziś. Teoria i praktyka*, red. W. Przyczyna, Poligrafia Salezjańska, Kraków 2001, s. 283–300.

Siwek G., *Przepowiadanie słowa Bożego*, w: *Leksykon teologii pastoralnej*, red. R. Kamiński, W. Przygoda, M. Fijałkowski, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2006, s. 696–702.

Siwek G., *Przepowiadanie słowa Bożego*, w: *Teologia pastoralna*, t. 2, red. R. Kamiński, Atla 2, Lublin 2002, s. 131–179.

Skworc W., *Kapłan śląski – styl życia i posługi. Wykład do kapłanów odbywających rekolekcje w Kokoszycach*, WArK 64,7 (1996), s. 312–321.

Słownik biograficzny katolickiego duchowieństwa śląskiego XIX i XX wieku, red. M. Pater, Księgarnia św. Jacka, Katowice 1996.

Słynne mowy sądowe, oprac. R. Łyczywek, Oficyna In Plus, Szczecin 1998.

Sobański R., *Poseminaryjna formacja intelektualna kleru*, WD 57,1 (1989), s. 18–24.

Sobański R., *Prawo partykularne diecezji katowickiej: 1922–1971*, ŚSHT 7 (1974), s. 29–142.

Sobieraj E., Jeszcze o homilii, AK 71,1 (1979), s. 64–73.

Staniek E., *Wielcy mówcy Kościoła starożytnego. Antologia*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2007.

Strzoda B., *Ksiądz Emil Szramek jako głosiciel Słowa Bożego*, Katowice 1982 [mps, Biblioteka Teologiczna WTL UŚ].

Szewczyk L., *Funkcje homilii i jej rola w liturgii*, w: *Liturgia w podstawowych formach wyrazu*, red. A. Żądło, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2011, s. 119–135.

Szewczyk L., *Homilia czy kazanie? O nieuzasadnionym sentymencie kaznodziejów do kazań katechizmowych*, „Przegląd Homiletyczny" 14 (2010), s. 7–17.

Szewczyk L., *Księdza Stanisława Wilczewskiego troska o jakość słowa (kaznodziejskiego)*, „Logopedia Silesianea" 2 (2013), s. 101–109.

Szewczyk L., *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009.

Szewczyk L., *Recepcja liturgicznego wymiaru homilii. Studium homiletyczne na podstawie badań kaznodziejstwa kapłanów archidiecezji katowickiej w latach 1972–1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003.

Szewczyk L., *Wielcy mówcy franciszkańscy. Nasi mistrzowie posługi słowa*, Emmanuel, Katowice-Panewniki 2016.

Szewczyk L., *Znaczenie, funkcje i miejsce homilii w liturgii*, w: *Praedicamus Christum crucifixum. Słowo Boże w liturgii Kościoła. Księga Jubileuszowa dedykowana Księdzu Arcybiskupowi Damianowi Zimoniowi Metropolicie Katowickiemu w 25. rocznicę święceń biskupich*, red. A. Żądło, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2010, s. 171–180.

Szklorz J., *Studium homiletyczne dorobku kaznodziejskiego ks. Rudolfa Tomanka*, w: *Studia z historii kaznodziejstwa i homiletyki*, t. 3, red. W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1982, s. 190–279.

The World's Great Speeches, red. L. Copeland, L.W. Lamm, Dover Publications, New York 1973.

Ustanowienie Administracji Apostolskiej Śląska Polskiego, RAAŚlP 1,1 (1922), poz. 2, s. 1.

Wielcy kaznodzieje Krakowa, red. K. Panuś, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2006.

Wielkie mowy historii, red. M. Gumkowski, Polityka Spółdzielnia Pracy, Warszawa 2006.

Wojdecki W., *Homilia w liturgii mszalnej*, w: *Materiały z kursów homiletyczno-katechetyczno-liturgicznych 1972–1974*, red. W. Wojdecki, Akademia Teologii Katolickiej, Warszawa 1979, s. 386–396.

Zimoń D., *Formacja stała kapłanów archidiecezji katowickiej po „Pastores dabo vobis"*, WArK 61,3 (1993), s. 100–105.

Zyzak M., *Dzieje Wyższego Śląskiego Seminarium Duchownego po II wojnie światowej*, w: *Wyższe Śląskie Seminarium Duchowne 1924–2004*, red. J. Kupny, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2004, s. 51–78.

Żądło A., *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*, Instytut Teologiczny Księży Misjonarzy, Kraków 2001.

Żebrok F., *Dzieje Śląskiego Seminarium Duchownego*, NP 44 (1975), s. 89–116.

Indeks nazw osobowych*

Adamczyk Marta – zob. Stokowy Marta
Adamska Józefa (z d. Wasilewska) 212
Adamski Piotr 212
Adamski Stanisław, bp 17, 22, 28, 29, 50, 51, 104, 142, 143, 172, 212–239, 241, 262
Andrzej Bobola, św. 152
Antoniewicz Karol, SJ, ks. 50
Arnold Franz Xaver, ks. 36
Augustyn, św. 156

Bańka Józef, ks. 200
Baron Józef, CM, ks. 45
Bartosik Kazimierz 204
Basista Władysław, ks. 47
Bednarski Damian, ks. 173
Bednorz Filip, ks. 29
Bednorz Herbert, bp 17, 29, 30, 46, 48, 216, 224, 225, 227, 243, 245, 247, 256, 257, 272
Benedykt XV, papież 35, 104
Bertram Adolf, kard. 27, 69, 100, 112, 198, 255
Bieniek Juliusz, bp 225
Biłka, ks. 123
Bista Stanisław, ks. 31
Blachnicki Franciszek, ks. 257
Borek Adam 62
Brodzka Wanda 270
Brom Rudolf, ks. 226
Bromboszcz Anita 105
Bromboszcz Franciszka (z d. Zdziarek) 99
Bromboszcz Michał 99, 105
Bromboszcz Teofil, bp 22, 99–109, 185, 220, 240, 241
Bronisława, bł. 223
Brożek Ludwik 58
Bryk Błażej, ks. 173
Brzuska Eugeniusz, ks. 281
Budniak Józef, ks. 126
Bystrzonowski Antoni, ks. 46, 74

Christoph Teodor, ks. 242,
Cofałka Anna – zob. Macha Anna
Czarniecki Stefan 132, 134
Czempiel Gabriela (z d. Opara) 158
Czempiel Józef, ks., bł. 22, 158–167
Czempiel Marta 165, 166, 167
Czempiel Piotr 158
Czyż-Cieciak Joanna 119

Dalbor Edmund, kard. 80, 198
Damrot Konstanty, ks. 102
Daszyński Ignacy 80
Dessauer Friedrich 207
Dittersdorf, ks. 45
Dobrowolski Franciszek, ks. 51
Dulawa Władysław 116
Dyrda Emil, ks. 264

Findiński Karol, ks. 56
Forster Heinrich, bp 50

* Indeks nie obejmuje wykazu skrótów, przypisów oraz bibliografii.

Franciszek, papież 171, 184

Gawlik Zygmunt 107
Gawlina Józef, bp 83, 106, 107, 185, 230
Gawor Józef, ks. 152, 153
Gądek Anzelm, OCD, o. 256
Glemp Józef, kard., Prymas Polski 184
Glormes Gertruda 270
Głowiński Jan, ks. 51
Grasso Domenico, ks. 36
Grodziecki K. T., ks. 50
Grodziecki Melchior, ks. bł. 223
Grosly, ks. 85
Grossek Franciszka – zob. Lewek Franciszka
Grządziel Henryk, bp 163, 164
Grzesiuk Stanisław 270

Hamplewska Aleksandra – zob. Szubert Aleksandra
Heinrici Jerzy 100
Hirscher Johann Baptist, ks. 50
Hitler Adolf 116
Hlond August, bp, kard., Prymas Polski 14, 18, 22, 28, 69, 72, 82, 83, 104, 107, 112, 142, 159, 181–196, 214, 228, 230, 232, 233, 255
Hlond Ignacy SDB, o. 182
Hlond Jan 181
Hlond Maria (z d. Imiela) 181
Hohenlohe-Schillingsfurst Chlodwig Karl Victor 68
Hojka Zbigniew 163

Imiela Maria – zob. Hlond Maria

Jan II Kazimierz Waza 87
Jan Paweł II, papież, św. 14, 143, 161
Jan Sarkander, św. 223
Jan Vianney, św. 118
Janyga Anna – zob. Kapica Anna
Jarczyk Jan, ks. 281
Jelito Józef, ks. 257, 281
Jerominek Franciszek, ks. 46, 47
Jeziorski Herbert, ks. 204
Jeż Ignacy, bp 163, 227, 25
Jungmann Josef Andreas, SJ, ks. 36
Jungnitz Joseph, ks. 142

Kandziora Józefa – zob. Szramek Józefa
Kapica Anna (z d. Janyga) 67
Kapica Jan 67
Kapica Jan, ks. 18, 22, 51, 67–78, 141, 143, 149, 151, 159, 163, 231
Kazimierz III Wielki 60
Kazimierz Jagiellończyk, królewicz, św. 132, 134
Kelner Jerzy 248
Keppler von Paul Wilhelm, bp 35
Ketteler Wilhelm, bp 50
Kolendowska Barbara – zob. Lisiecka Barbara
Kominek Bolesław, kard. 256
Konstanty I Wielki 248, 251
Kopp Georg, kard. 49, 56, 68, 99, 111, 123, 141, 158, 197, 254
Korfanty Wojciech 198
Kossak Zofia 82, 214
Kosyrczyk Klemens, ks. 281
Kościuszko Tadeusz 132, 134
Kozubski Zygmunt, ks. 200
Kubina Teodor, bp 86, 107, 183
Kuboszek Katarzyna – zob. Londzin Katarzyna

Kuc Leszek, ks. 36
Kuczera Józef, ks. 245
Kulik Ryszard, ks. 51
Kurek Jacek – 163, 165
Kurpas Józef, bp 256
Kwiczała Józef, ks. 51

Laetitia Musiał CSSE (imię chrzcielne: Apolonia), s. 264
Leclercq Jean, OSB, ks. 15
Leon XIII, papież 57, 213, 223
Lewek Franciszka (z d. Grossek) 197
Lewek Jan 197
Lewek Michał, ks. 22, 197–211
Ligoń Henryk, ks. 51
Linhardt Robert 35
Lisiecka Barbara (z d. Kolendowska) 79
Lisiecki Arkadiusz, bp 22, 69, 73, 79–98, 142, 160, 185, 204, 227, 231
Lisiecki Roman 79
Londzin Józef 55
Londzin Józef, ks. 22, 55–66, 123
Londzin Katarzyna (z d. Kuboszek) 55
Lubos Konrad, ks. 164

Macha Anna (z d. Cofałka) 168
Macha Jan, ks., bł. 17, 18, 22, 168–180
Macha Paweł 168
Makkabeus (pseudonim) 159 – zob. Czempiel Józef, ks.
Manassero Emanuel, ks. 182
Mandziuk Józef, ks. 113, 201, 258
Marek Andrzej, ks. 260, 263
Maroń Franciszek, ks. 113
Marzec Hanna 263
Maślińska Pelagia (z d. Trojanowska) 254
Maśliński Franciszek 254
Maśliński Stanisław, ks. 22, 45, 46, 47, 86, 246, 254–268
Mazur Czesław 81
Meinertz Max, ks. 100
Miarka Karol 131, 132, 134–136
Mickiewicz Adam 132, 134, 192
Moysa Stefan, SJ, ks. 36

Narutowicz Gabriel 193
Nehring Władysław 158
Nocoń Tomasz 272
Nowak Anatol, bp 182
Nowara Jolanta 248,
Newman John Henry, kard., św. 229, 231

Olszar Henryk, ks. 51
Opara Gabriela – zob. Czempiel Gabriela
Opolski Mateusz, ks. 55
Ornontowicz (pseudonim) 244 – zob. Stokowy Józef, ks.

Paliński Jerzy, ks. 129
Panuś Kazimierz, ks. 19
Pelczar Józef Sebastian, bp, św. 50
Piechowski 201
Piłsudski Józef 62, 80
Piskorz Jan, ks. 29, 48, 49, 272
Pius X, papież, św. 35, 162
Pius XI, papież 14, 28, 82, 83, 86, 87, 93, 102, 142, 183, 184, 193, 194, 209, 214, 223, 231, 279
Pius XII, papież 184, 226
Pluta Wilhelm, bp 256, 257, 263
Pojda Adolf, ks. 281
Pojda Jan, ks. 51

Probst Ferdynand, ks. 45
Prohaszka Ottokar, bp 35
Pszczółka Zuzanna – zob. Tomanek Zuzanna

Rahner Hugo, SJ, ks. 36
Rak Romuald, ks. 226, 227
Rakoczy Tadeusz, bp
Ratti Achilles, kard. 183, zob. Pius XI
Rauer Maksymilian 100
Rękas Michał, ks. 281
Rogulla Jan Nepomucen, ks. 141
Rosiński Bolesław, ks. 51

Samsel Robert, ks. 117
Sapieha Adam, kard. 216
Scheffczyk Leo, kard. 36
Schurr Victor, ks. 36
Semeraro Marcello, kard. 171
Semmelroth Otto, SJ, ks. 36
Septymiusz Sewer 139
Sickenberger Joseph, ks. 100
Siemienik Alojzy, ks. 125
Sienkiewicz Henryk 132, 134
Sierla Stanisław, ks. 204
Skarga Piotr, ks. 147, 152
Skowronek Ludwik, ks. 281
Słowacki Juliusz 86, 88, 132, 134, 192
Smandzich Józef, ks. 74, 240, 245, 246
Sobański Remigiusz, ks. 257
Soiron Thaddäus, OFM, ks. 36
Stablewski Florian, abp, Prymas Polski 212, 227
Stalmach Paweł 56, 131, 132, 134, 136
Stanisław, bp, św. 132, 133
Stanisław Kostka, św. 86, 226
Starczyński Józef, ks. 50
Stateczny Euzebiusz, ks. 50
Steinwender Leonhard, ks. 152
Stojałowski Stanisław, ks. 57
Stokowy Franciszek 240
Stokowy Józef, ks. 22, 240–253
Stokowy Marta (z d. Adamczyk) 240
Stroba Jerzy, bp 46
Strzyż Franciszek, ks. 28
Szczepański Władysław, ks. 128
Szeptycki Stanisław 69, 76
Szewczyk Grażyna 189
Szklorz Jan, ks. 74, 126, 129, 130
Szolonek Paweł, ks. 272
Szramek Augustyn 141
Szramek Emil, ks. bł. 17, 18, 22, 31, 69, 70, 73, 75, 76, 141–157, 143, 159, 257
Szramek Józefa (z d. Kandziora) 141
Szubert Aleksandra (z d. Hamplewska) 269
Szubert Józef 269
Szubert Józef, ks. 22, 269–278
Szweda Konrad, ks. 116, 172
Szymbor Wilhelm, CM, ks. 46
Szymecki Stanisław, bp 46, 225
Szyszko-Bohusz Adolf 107

Ścigała Franciszek, ks. 281
Śniegoń Franciszek, bp 56
Świeży Emil 116
Świeży Ignacy, ks. 123, 124, 131, 132, 134, 137–138

Tatuś Emilia 270
Tomala Jan, ks. 241
Tomanek Franciszek 123
Tomanek Rudolf, ks. 17, 22, 51, 123–140, 143

Tomanek Zuzanna (z d. Pszczółka) 123
Toth Tihamér, bp – 35, 71, 149
Trojanowska Pelagia – zob. Maślińska Pelagia
Tylla Franciszek, ks. 197

Wasilewska Józefa – zob. Adamska Józefa
Wawrzyniak Piotr, ks. 227
Wierciszewski Władysław, ks. 50
Wilczek Józef, ks. 50
Wilczewski Stanisław, ks. 46, 47, 49, 51, 75, 143
Winkler Teodor, ks. 51
Władysław I Łokietek 87
Włosek Józef, ks. 105
Wojciech, św. 132, 133
Woźnica Franciszek, ks. 28
Wróbel Łucja 248
Wrzoł Michał 110
Wrzoł Jadwiga (z d. Żmij) 110
Wrzoł Ludwik, ks. 22, 110–122
Wyszyński Stefan, kard., Prymas Polski 274, 278

Zając Andrzej, ks. 241
Zając Augustyn, ks. 73
Zdziarek Franciszka – zob. Bromboszcz Franciszka
Zieliński Jerzy, ks. 271
Zimoń Damian, abp 264

Żmij Jadwiga – zob. Wrzoł Jadwiga

The Great Speakers of the Diocese of Katowice (1925–1975)

SUMMARY

The proclamation of the word of God is one of the fundamental tasks of the Church, which continually tries to respond to the call of Jesus Christ: "Therefore go and make disciples of all nations..." (Matthew 28:19). From the beginning of her history the Church preached the word of God and celebrated the liturgy. The whole activity of the Church is primarily based on preaching, which prepares for the full experience of the liturgy and the reception of the sacraments. The diocese represents the universal Church and is her concrete actuation (DB 11, 22). It is part of the people of God entrusted to the care of the bishop and the priests cooperating with him. The realisation of the Church in the diocese through teaching is accomplished, among other things, through preaching.

In November 1922, Pope Pius XI established an apostolic administration in Upper Silesia, part of the diocese of Wrocław in Poland. Father August Hlond was appointed as the administrator, and the formal erection of the Diocese of Katowice occurred in October 1925. In the history of the diocese of Katowice, many preachers deserved the title of great speaker. Contemporary homiletical theology studies the history of preaching and does not limit these studies to the description of the life and activities of preachers and the critical presentation of the texts of sermons. It also asks questions referring to the essence of preaching: how did the individual preachers understand their ministry of the word? Did they properly take into account and interpret the context of the Church's functioning in their ministry of the word?

The history of preaching is the history of the activities of great preachers, who, although sometimes distant in time, are the example of the preacher of the word of God, who, by carrying out his preaching mission, sanctifies himself and his listeners. The great speakers of the Church act as milestones, guiding for many years the pursuit of effective communication of the word of God and new forms of preaching. Their sermons reflect the most important problems of the Church and society.

So far, several papers have been published containing a study of the preaching achievement of individual representatives of the clergy of the Diocese of Katowice. Indepth analysis of the ministry concerns, among others: Rudolf Tomanek, Emil Szramek, Jan Macha, Stanisław Adamski and Herbert Bednorz. There are also few publications containing anthologies of the preaching statements of individual speakers. Also, a description of the state of preaching at individual stages of the history of the

Diocese of Katowice can be found in only a few publications. This, to a large extent, justifies the need to undertake scientific research on the subject. This need is met by the following study: *Wielcy mówcy diecezji Katowickiej (1925–1975) [The Great Speakers of the Diocese of Katowice (1925–1975)]* and the planned continuation titled *Wielcy mówcy (archi)diecezji katowickiej (1976-2025) [The Great Speakers of the (Arch)Diocese of Katowice (1976–2025)].* The significant volume of material called for the division of the work into two parts. The Second Synod of the Diocese of Katowice (1972–1975), which played a special role in the work of preaching the word of God in the territory of the Diocese of Katowice, became a symbolic turning point. Therefore, this monograph contains an analysis of the state of preaching the word of God in the Diocese of Katowice and the achievements of individual speakers during this period before the Synod.

The research problem of the monograph involves seeking answers to questions concerning the characteristic features of preaching in the diocese of Katowice, the influence of individual preachers' origins and background on the quality of ministry, the impact of the formation of future preachers on the content and formal elements of preaching; individual preachers' understanding of their ministry within the context of the Church's contemporary consciousness; the proper interpretation and incorporation of the entire context of the Church's life and activities at that time into preaching; the acknowledgement of individual preachers as outstanding speakers in the diocese of Katowice; and directions for exploring new forms of preaching and the fruitful transmission of the word of God. The basic research thesis is that the ecclesiastical structures and individual preachers sought effective ways to reach the listeners of the word of God by influencing them through the proper content and form and adapting to the capabilities of recipients. The principal scientific objective of the monograph is a critical analysis of the specificity of preaching the word of God in the area of the diocese of Katowice and editing sources as well as discussing the preaching achievement of outstanding representatives of the clergy of this diocese.

The monograph also aims to extract and discuss the preaching units delivered by the most prominent speakers of the Diocese of Katowice. Many of these preaching and speaking statements are literary masterpieces, forming a cultural canon that demonstrates the connection between the local Church and the cultural heritage of Silesia. Moreover, they reflect the broader connection between Silesian culture and national and universal culture, elevating them to the pinnacle of literary art.

Each anthology of literary texts, including preaching texts, is subjective, since it is difficult to objectivise the criteria for their selection. This risk can be minimised by supporting editing with the right critical apparatus and proper material selection,

along with a complementary, interdisciplinary interpretation of samples of sermons and speeches as religious literature meant for spiritual progress and religious teaching. Undoubtedly, the first and fundamental criterion is the influence of the individual (homily, sermon, pastoral letter, correspondence or speech) on the imagination and moral attitudes of the listeners.

The publication offers fifteen representatives of the Presbyterium of the Diocese of Katowice, who can be considered eminent speakers. The speakers were chosen among the deceased preachers because their ministry of the word can be considered finished and complete. The most important part of the publication, from the perspective of the undertaken research problem, will be a critical analysis of the preaching achievements of individual speakers. What is at stake is examining their biography, the historical context of the ministry of the word, indicating the values of the content and the language of their preaching, and the representative choice for each speaker of the preaching text, speech or correspondence. The text chosen should testify to the author and his background, to his theological competence. It should meet the religious and intellectual needs of those to whom it is addressed. The selected texts provide insight into the qualities of the language and the way of speaking while at the same time verifying the author's arguments and judgements. In the case of some speakers, access to audio and video recordings will allow for the formulation of conclusions concerning the remaining formal elements of their speech, such as timbre of voice, speaking pace, modulation and gestures.

The study uses two types of source material. The first type is materials containing the preaching units, speeches and letters by speakers discussed in the publication. The second one is the documents containing the teaching of the universal Church on preaching the word of God (Second Vatican Council, teaching of popes and congregations). The literature on the subject consists of publications dealing with the preaching of the word of God, especially in the diocese of Katowice. The auxiliary literature will be publications examining the issues presented in the study. The realisation of the purpose set in the discussion requires the use of many methods applied by homiletical theology. The publication employs methodological tools in which methods and research techniques of other sciences are applied in theology.

The study has been divided into two parts. The first one depicts the diocese of Katowice as a place for preaching the word of God. Its functioning, specificity, and clergy, together with their formation, have been discussed. Deductive methods, especially the method of analysis and interpretation of source texts, as well as the historical and comparative method, are used at this stage of the research. The second part

of the study discusses individual speakers and their preaching activities. Their short biographies, preaching theory (in some cases) and preaching practice characteristics for individual speakers, together with prior analysis, have been included. The analysis and critical evaluation of the gathered preaching units allow one to determine their value and proper significance for the history of the Diocese of Katowice. The appropriate evaluation of individual preaching units, speeches and letters has been carried out by tools specific to literary theory, communication rhetoric, and homiletical theology.

The publication is one of the initiatives related to the centenary of the Diocese of Katowice.

Große Redner der Diözese Kattowitz (1925–1975)

ZUSAMMENFASSUNG

Die Verkündigung des Wortes Gottes ist eine der grundlegenden Aufgaben der Kirche, die sich bemüht, immer wieder auf den Aufruf von Jesus Christus zu antworten: „Deshalb geht hinaus in die ganze Welt und ruft alle Menschen dazu auf, meine Jünger zu werden!" (Mt 28,19). Von Beginn ihrer Geschichte an hat die Kirche das Wort Gottes verkündet und die Liturgie gefeiert. Ihre gesamte Tätigkeit beruht in erster Linie auf der Verkündigung, die den Menschen darauf vorbereitet, die Liturgie vollständig zu erleben und die Sakramente zu empfangen. Dabei ist die Diözese die Repräsentation der Universalkirche und ihre konkrete Vergegenwärtigung (CD 11,22). Sie stellt einen Teil des Volkes Gottes dar, der der Obhut des Bischofs und der mit ihm zusammenarbeitenden Priester anvertraut ist. Die Verwirklichung der Kirche in der Diözese erfolgt unter anderem durch ihren Predigtdienst.

Im November 1922 gründete Papst Pius XI. aus dem Teil der Breslauer Diözese, der als Oberschlesien bezeichnet wurde und innerhalb der politischen Grenzen Polens lag, eine apostolische Verwaltungsstelle mit Priester August Hlond als Verwalter. Im Oktober 1925 erfolgte die formelle Errichtung der Diözese Kattowitz. In der Geschichte der Kattowitzer Diözese können viele Prediger hervorgehoben werden, die den Titel eines bedeutenden Redners verdient hätten. Die zeitgenössische homiletische Theologie beschränkt sich bei der Erforschung der Geschichte der Predigt nicht nur auf die Beschreibung des Lebens und Schaffens der Prediger sowie auf die kritische Darstellung der einzelnen Predigttexte. Vielmehr stellt sie auch grundlegende Fragen, die sich auf das Wesen der Predigt beziehen: Wie verstanden die jeweiligen Prediger ihren Dienst am Wort? Haben sie den Kontext des Funktionierens der Kirche in ihrem Dienst am Wort angemessen berücksichtigt und interpretieDie Geschichte der Verkündigung ist die Geschichte des Wirkungsfeldes großer Prediger, die zwar manchmal zeitlich voneinander entfernt waren, aber dennoch Vorbilder für den Verkündiger des Wortes Gottes sind und durch die engagierte Erfüllung ihres Auftrages zur Verkündigung sich selbst und ihre Zuhörer heiligen. Die großen Redner der Kirche sind wie Meilensteine, die die Richtung für die kommenden Jahre bei der Suche nach einer wirksamen Vermittlung des Wortes Gottes und nach neuen Formen der Predigt vorgeben. In ihren Worten spiegeln sich die wichtigsten Probleme der Kirche und der Gesellschaft wider.

Bis heute wurden einige Studien über den Predigtdienst einzelner Vertreter des Priesterstandes in der Diözese Kattowitz veröffentlicht. Die ausführlichen Analysen des Predigtdienstes betreffen u.a.: Rudolf Tomanek, Emil Szramek, Jan Macha, Stanisław Adamski und Herbert Bednorz. Außerdem gibt es nur wenige Veröffentlichungen mit Sammelbänden der Predigtansprachen einzelner Redner. Zudem findet sich in den wenigsten Publikationen eine Beschreibung des Zustands des Predigtdienstes in den verschiedenen Phasen der Geschichte der Diözese Kattowitz. Dies rechtfertigt in hohem Maße die Notwendigkeit wissenschaftlicher Forschungsarbeiten zu diesem Thema. Mit der vorliegenden Studie *Große Redner der Diözese Kattowitz (1925–1975)* und der geplanten Fortsetzung *Große Redner der (Erz-)Diözese Kattowitz (1976–2025)* wird diesem hohen Bedarf nachgegangen. Der umfangreiche Stoff machte es notwendig, die vorliegende Untersuchung in zwei Teile aufzuteilen. Als zeitliche Zäsur wurde die Erste Synode der Diözese Kattowitz (1972–1975) gewählt, die eine besondere Rolle in der Arbeit der Verkündigung des Wortes Gottes in dieser Diözese spielte. Die vorliegende Monographie enthält daher eine Analyse des Standes der Verkündigung des Wortes Gottes in der Kattowitzer Diözese und der Beiträge der einzelnen Redner in der Zeit vor dieser Synode.

Das Forschungsziel der Monographie umfasst die Erarbeitung von Antworten auf die Fragen nach: den charakteristischen Merkmalen des Predigtdienstes in der Diözese Kattowitz, dem Einfluss der Herkunft der einzelnen Prediger auf die Qualität des Dienstes am Wort, dem Einfluss der Bildung der künftigen Prediger auf die inhaltlichen und formalen Elemente der Predigt, dem Verständnis der einzelnen Prediger von ihrem Dienst am Wort im Kontext des damaligen kirchlichen Bewusstseins, die richtige Interpretation und Berücksichtigung des gesamten Zusammenhangs des Lebens und Wirkens der damaligen Kirche im Predigtdienst, die Wahrnehmung einzelner Prediger als herausragende Redner der Kattowitzer Diözese sowie die Richtungen der Suche nach neuen Formen der Predigt und der ergebnisreichen Vermittlung des Wortes Gottes. Dabei ist die grundlegende Forschungsthese, dass die kirchlichen Strukturen und auch die einzelnen Prediger nach effektiven Mitteln und Wegen suchten, um die Empfänger des Wortes Gottes zu erreichen, indem sie sie durch einen entsprechenden Inhalt und eine adäquate Form sowie eine dem Fassungsvermögen der Zuhörerschaft gerechte Art der Verkündigung beeinflussten. Das wissenschaftliche Hauptziel der Monographie ist eine kritische Analyse der Besonderheiten der Verkündigung des Wortes Gottes auf dem Gebiet der Diözese Kattowitz sowie eine Auswertung der Quellen und eine Auseinandersetzung mit den Verdiensten bedeutender Vertreter des Klerus in dieser Diözese.

Ein weiteres Ziel dieser Monographie ist es, die Predigten der großen Redner der Diözese Kattowitz hervorzuheben und zu erörtern. Viele von ihnen sind literarische Denkmäler, ein kultureller Kanon, der die Beziehung der örtlichen Kirche zur schlesischen Landeskultur und im weiteren Sinne zur nationalen und allgemeinen menschlichen Kultur zum Ausdruck bringt, und stellen Werke der literarischen Kunst in höchstem Ausmaß dar.

Jede Anthologie literarischer Texte, darunter auch Predigttexte, ist von ihrer Art her subjektiv, zumal es schwierig ist, die Kriterien für ihre Auswahl zu objektivieren. Dieses Risiko kann minimiert werden, indem die Bearbeitung durch einen angemessenen kritischen Ansatz und eine geeignete Auswahl des jeweiligen Stoffes sowie durch eine ergänzende, interdisziplinäre Betrachtung der Predigten und Reden als sakrale Schriften zur religiösen Erziehung und Lehre unterstützt wird. Das erste und grundlegende Kriterium ist dabei zweifellos die Wirkung, die eine bestimmte Einheit (Homilie, Predigt, Hirtenbrief, Korrespondenz oder Rede) auf die Vorstellungskraft und die moralische Einstellung der jeweiligen Zuhörer hat.

In der vorliegenden Arbeit wurden fünfzehn Vertreter des Presbyteriums der Diözese Kattowitz ausgewählt, die als große Redner angesehen werden können. Sie wurden aus der Gruppe der verstorbenen Presbyter ausgewählt, da ihr Dienst am Wort als vollständig und abgeschlossen betrachtet werden kann. Der wesentliche Teil der Publikation wird unter dem Aspekt der gestellten Untersuchungsaufgabe eine kritische Analyse der Leistungen der einzelnen Prediger sein. Dabei sollen ihre Biographien und der zeitgeschichtliche Kontext ihres Predigtamtes untersucht, die inhaltlichen und sprachlichen Merkmale ihrer Predigten aufgezeigt und für jeden Redner ein repräsentativer Predigttext, eine Rede oder ein Briefwechsel ausgewählt werden. Der ausgewählte Text soll vom Autor selbst und von dem gesellschaftlichen Umfeld, aus dem er stammt, sowie von seiner theologischen Fachkenntnis zeugen und die Empfänger der Rede und ihre religiösen und intellektuellen Bedürfnisse näherbringen. Die Auswahl der Texte ermöglicht zudem, die sprachlichen Fähigkeiten und die Art des Sprachgebrauchs besser zu erfassen und gleichzeitig die Argumente und Urteile des Autors zu verstehen. Bei einigen Rednern wird außerdem der Zugriff auf Audio- und Videoaufzeichnungen ermöglichen, Rückschlüsse auf andere formale Elemente ihrer Rede zu ziehen, wie z. B. Klangfarbe der Stimme, Sprechtempo, Modulation und Gestik.

Die Untersuchung erfolgt auf der Grundlage von zwei Quellen. Die erste sind die Materialien, die die Predigten, Reden und Briefe der in der vorliegenden Studie behandelten Redner enthalten. Das zweite sind Dokumente, die die Lehre der Universalkirche über die Verkündigung des Wortes Gottes enthalten (das Zweite Vatikanische

Konzil, die Lehre der Päpste, die Kongregationen). Die Fachliteratur umfasst Veröffentlichungen über die Verkündigung des Wortes Gottes, vor allem innerhalb der Diözese Kattowitz. Als Begleitliteratur werden Publikationen berücksichtigt, die sich mit den in der vorliegenden Untersuchung behandelten Aspekten befassen. Zur Umsetzung des in der Arbeit gesetzten Ziels wird eine Vielzahl von Methoden der homiletischen Theologie angewandt. Dazu wird in der Publikation ein methodologisches Instrumentarium eingesetzt, in dem Forschungsmethoden und Techniken aus anderen Disziplinen auf die Theologie übertragen werden.

Die Studie wurde in zwei Teile gegliedert. Im ersten Teil wird die Diözese Kattowitz als ein Ort der Verkündigung des Wortes Gottes dargestellt. Dabei werden seine Funktionsweise, Besonderheiten, der Klerus und seine Bildung erörtert. In diesem Abschnitt der Untersuchung wurden sowohl deduktive Methoden, insbesondere die Methode der Analyse und Interpretation von Quellentexten, als auch die historische und vergleichende Methode verwendet. Der zweite Teil der Arbeit behandelt die einzelnen Redner und ihre Predigten. Dazu gehören ihre Kurzbiographien, ihre Predigttheorie (bei einigen) und -praxis, eine für den jeweiligen Redner charakteristische Einheit und eine vorausgehende Analyse. Anhand dieser Analyse und kritischen Bewertung der gesammelten Predigten lassen sich ihr Wert und ihre Bedeutung für die Geschichte der Diözese Kattowitz bestimmen. Bei der sachgerechten Auswertung der einzelnen Predigteinheiten, Reden und Briefe wurden literaturtheoretische, kommunikationsrhetorische und homiletisch-theologische Verfahren angewandt.

Diese Veröffentlichung ist Teil der Veranstaltungen zum 100-jährigen Bestehen der Diözese Kattowitz, das gegenwärtig zelebriert wird.

W przygotowaniu

Mija sto lat od formalnego erygowania diecezji katowickiej, którego dokonał papież Pius XI bullą *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 roku. W prezentowanej monografii wydobyto charakterystyczne cechy przepowiadania słowa Bożego na terenie diecezji katowickiej w pierwszym półwieczu jej istnienia (1925–1975), ukazano wpływ pochodzenia i formacji poszczególnych mówców kaznodziejów na jakość posługi słowa, treść i elementy formalne przepowiadania kaznodziejskiego.

Również historia ostatniego półwiecza istnienia diecezji katowickiej, a od 1992 roku archidiecezji to czas działalności znamienitych duszpasterzy, którzy wpływali na obecny obraz lokalnego Kościoła. To również czas posługi słowa wielu wybitnych kaznodziejów. Dlatego też niniejsze opracowanie znajdzie kontynuację w kolejnej publikacji: *Wielcy mówcy (archi)diecezji katowickiej (1976–2025)*. Zostanie w niej omówiona działalność kaznodziejska między innymi takich mówców, jak:

Ks. Stanisław Wilczewski (1886–1980)
Ks. Stanisław Chwila (1924–1980)
Ks. Rudolf Adamczyk (1905–1980)
Ks. Józef Gawor (1907–1981)
Ks. Stanisław Bista (1929–1985)
Ks. Franciszek Jerominek (1913–1986)
Ks. Konrad Szweda (1912–1988)
Bp Herbert Bednorz (1908–1989)
Ks. Tomasz Wuwer (1969–2000)
Ks. Gustaw Klapuch (1929–2006)
Ks. Stanisław Sierla (1929–2012)
Ks. Władysław Basista (1928–2021)

Redaktor
Bożena Pietyra

Projekt okładki z wykorzystaniem rysunku z Pixabay.com
Tomasz Tomczuk

Korekta
Alicja Uthke

Łamanie
Małgorzata Pleśniar

Redaktor inicjujący
Paweł Radek

Nota copyrightowa obowiązująca do 30.09.2026
Copyright © 2025 by Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wszelkie prawa zastrzeżone

Sprzyjamy otwartej nauce. Od 1.10.2026 publikacja dostępna na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0)

https://orcid.org/0000-0003-0424-3205
Szewczyk, Leszek
Wielcy mówcy diecezji katowickiej (1925–1975) / Leszek Szewczyk. – Wydanie I. – Katowice : Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2025

https://doi.org/10.31261/PN.4291
ISBN 978-83-226-4631-1
(wersja drukowana)
ISBN 978-83-226-4566-6
(wersja elektroniczna)

Wydawca
Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Jordana 18, 40-043 Katowice
https://wydawnictwo.us.edu.pl
e-mail: wydawnictwo@us.edu.pl

Druk i oprawa
volumina.pl Sp. z o.o.
ul. Księcia Witolda 7–9
71-063 Szczecin

Wydanie I. Ark. druk. 20,5. Ark. wyd. 20,5. Papier Munken Polar 100 g vol. 1.13. PN 4291.
Cena 69,90 zł (w tym VAT).

W 1925 roku erygowano diecezję katowicką. W licznych wypowiedziach duchownych tej diecezji odzwierciedlają się najważniejsze problemy Kościoła i społeczeństwa, dlatego też wielu z nich zasługuje na miano wielkich mówców. Głównym celem naukowym monografii jest krytyczna analiza specyfiki przepowiadania słowa Bożego na terenie diecezji katowickiej i omówienie dorobku kaznodziejskiego wybitnych przedstawicieli duchowieństwa tej diecezji w pierwszych pięćdziesięciu latach jej istnienia. W monografii przywołano kilkanaście mów wygłoszonych przez najwybitniejszych przedstawicieli lokalnego Kościoła. Podstawowym kryterium wyboru tych jednostek była siła ich oddziaływania na postawy moralne odbiorców. Wiele z tych wypowiedzi kaznodziejskich i mów to również pomniki literatury, ukazujące związek Kościoła lokalnego z kulturą ziemi śląskiej, i szerzej, z kulturą narodową i ogólnoludzką oraz stanowiące najwyższej klasy dzieła sztuki literackiej i świadectwa bardzo dobrego opanowania warsztatu retorycznego.
Analiza i krytyczna ocena zgromadzonych wypowiedzi pozwoliła określić ich wartość i ustalić właściwe znaczenia dla dziejów diecezji katowickiej, która obchodzi obecnie 100-lecie istnienia.

Ks. prof. Leszek Szewczyk, prezbiter archidiecezji katowickiej, profesor nauk teologicznych, prodziekan ds. badań naukowych Wydziału Teologicznego UŚ i dyrektor Instytutu Nauk Teologicznych UŚ, dyplomowany logopeda. Ważniejsze publikacje: *Recepcja liturgicznego wymiaru homilii. Studium homiletyczne w świetle przepowiadania kapłanów archidiecezji katowickiej w latach 1972–1999*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2003; *Odnowa przepowiadania słowa Bożego w (archi)diecezji katowickiej po Soborze Watykańskim II. Studium homiletyczne*, Księgarnia św. Jacka, Katowice 2009; *Głoszenie słowa Bożego w środowisku zsekularyzowanym*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2019.

Więcej informacji
Cena 69,90 zł (w tym VAT)
ISBN 978-83-226-4566-6
9 788322 645666